

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

33.

KEMENESALJA
NYELVE

IRTA

BEKE ÖDÖN DR.

BUDAPEST, 1906

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

— Ára egy korona. —

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

33.

KEMENESALJA
NYELVE

IRTA

BEKE ÖDÖN DR.

BUDAPEST, 1906

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

ALLÁRNYOMÁS

NYELVI

NYELVI

BEVEZETÉS.

1903-ban s 1904-ben a karácsonyi és nyári szünetben a Tanárképző Intézet segítségével bejártam Veszprém megye egy részét, összesen 37 falut. Ebből — megfigyelésem szerint — 28-nak egyező a nyelve, s teszik a pápavidéki nyelvjárást, melynek fősajátságai (nem számítva a Dunántúl általános jellemző vonásait) a következők: 1. Az *é, ó, ő* hangok helyén *‘é, ‘ó, ‘ö* kettőshangzó. 2. Az *-al el* szótag pótlónyújtása *‘ó ‘ê* (*‘óma, f‘ónak, ‘émegy, ny‘êvë*). 3. A szó végén *e* helyett eredetibb zárt *ë* van, s ez ajakhangzós szótag után illeszkedik (*ekë, idë, eszë; ökrö, vünnö*). 4. A többes 3. sz. birtokrag: *-ok ëk ök* (*kezëk, házok, ökrök*). 5. A *-hoz* hez *höz* alakja *-ho hë hō* (*ehhë, ahho, öthō*). 6. Az *-lj* hasonulása: *-jj*.

1905. évi nyaramat ismét népnyelvi tanulmányútra szenteltem, most már a M. Tud. Akadémia támogatásával. A pápavidéki nyelvjárás határát akartam teljesen megállapítani s azonkívül egy új vidéket: a Rába és Marcal közét, a híres Kemenes-alját beutazni.

A dolgozatomhoz (Nyelvészeti Füzetek 17. sz.) mellékeltem térképen mindjárt szembeötlök, hogy a nyelvjárás keleti részét a bakonyi német helységek veszik körül, melyek majd egész Győr megyéig felnyúlnak. Az első falu, amelyben magyar lakosság van: Bakony-Szt.-László. Igaz, ennek is német a fele, de egészen külön részét lakják a községnek. Ez esik legközelebb a pápavidéki nyelvjárás eddig bejárt faluihoz; itt kezdtem meg utamat. Vajjon ez is odatartozik-e még nyelvileg az ismertetett vidékhez? Hamarosan meggyőződtem, hogy nem. A diftongusok teljesen hiányoznak. Az *-al el* pótlónyújtással *-â, ê* (*kazât, zsuppâ, êpazâta, kedvêtem*). A szó végén nyílt *e* van (*benne, nekijje, tüle*; — többes számuk pedig: *nekijük, árpájuk*). A *-hoz* *hëz* *höz* *-hó hō*-nek hangzik

(néha *-hol höl*): *ahhó, kissebbikhö, ehhöl*. Az *lj* itt is *jj* (*tejjes, hajja*). Tehát tkp. ezzel a faluval kezdődik meg a szorosabb értelemben vett dunántúli nyelvjárás-terület, mivel a pápavidékiekben még sok van a nyugati nyelvjárás-terület saját-ságaiból.

Észak felé haladva ugyanígy beszélnek még Varsányban és Sikátorban. Láziban már egy új s nagyon érdekes jelenséget hallottam (lehet azonban, hogy már az említett helyeken is megvan, csak én nem vettem észre): a *-va ve* határozó igenév *-val vel* alakban fordul elő (illetve pótlónyújtással *vâ, vê*): *lopval, irval, kírvel, adval, fordítval*, lë van *hányval-ë? irvâ* vóna. Innét kezdve megvan ez a sajátosság a már györmegyei Asszonyfán, Györszentmártonban, s nyugatnak fordulva: Ravazdon és Pátkán. Ennyiben tehát egyezik e faluk nyelve. Rendkívül meglepődtem azonban, mikor Szentmártonban a *tejjes, hajja* helyett *telles, halla, Váralla* ütötte meg a fületem. Tehát a nyugati nyelvjárás-területnek ez az érdekes hangtani jelensége majdnem Győr megye keleti határáig elterjedt.

A véletlennek kell tulajdonítom, hogy az utána megfigyelt két faluban, Ravazdon és Pátkán ezt nem hallottam,¹ mert tovább folytatva utamat, Kajáron ismét feltűnt, s innét kezdve azután el sem maradt többé. Kajáron azonban nagy már a változás. Közeledünk megint a nyugati nyelvjárás-területhez. A pápavidéki nyelv sajátosságai ismét megjelennek. Épp így beszélnek még Kispécen, Felpécen és Gyömörén. Szerecsenyben megint új jelenség tűnik fel: az *-el* pótlónyújtása már nem *ëê*, hanem *íé*: *öveggíé, íésüöbe, követíété* (úgy szintén: *íére, híére, míére*). Ide tartozik még Csikvánd, Malomsok, s az 1903. s 1904. évben megfigyelt Gecse, Vaszar, Marcaltó (továbbá a pápai járás délnyugati részén Vinár, Gergelyi, Szalók, Salamon, s a devecseri járásban még Dabrony és N.-Alásony).²

E faluk már a Marcal folyó felé esnek, s azt hittem, hogy még néhány, a vizen túl levő községgel együtt külön nyelvjárást tesznek. De nem így van. Amint átlép az ember a Marcalon, az első helységgel *Vasz* vármegyében van, a híres Kemenesalján.

¹ Noha Pátkán Tóth Endre igazgató tanító úr kérésemre szintén megfigyelte ezt, s ő sem hallott *telles* stb. alakot.

² Horváth Endre megfigyelése szerint az utolsó három falu is a pápavidéki nyelvjáráshoz tartozik (NyF. 34. bev.).

Az eddigi sajtásokhoz két új járul, amely különösen Pápa vidékétől már nagyon elkülöníti. A kettőshangzók második tagja jóval nyiltabb mint a folyón innen, Az *“ó* majdnem *ua*, de legalább *uo*, az *“ö* közel áll az *üæ*-hez, s az *‘é*, különösen nőknél, oly benyomást tesz az ember fülére, mintha *ie* lenne. Nagyon nehéz pontosan leírni e hangokat. — Második fontos eltérés: a *v* hasonító hatása: *tezsvir*, *huzsvít*, *csugva* (csukva), *vedvë* (vetve), *od van*, *vezvë* (veszve). A legérdekesebb azonban, hogy egynehány szóban a *t* hasonítja magához a *v*-t: *ötfen*, *hatfan*, *hetfen*, *hitfán*, *Istfán*. Ez is megvan mindjárt az első faluban: Keszőn, sőt lejjebb egyetlenegy veszprémmegyében is: Külső-Vathon, s innen kezdve Mersén, Celldömölkön, Kemenes-Szt.-Mártonban, Vönöckön, s innét délre és nyugatra az összes bejárt falukban. Négy határhelységben azonban: M.-Gencsen, K.-Högyészen, Szergényben és Magasiban csak *hadvan*, *hedven* alakot hallottam. Lehet azonban, hogy itt is hiányos a megfigyelésem. Valószínű ez azért is, mert Szergényben hallottam *Bitfa* pataknevet, ennek pedig a hivatalos neve *Bitva*. E szóban tehát megvan az említett hangváltozás.

Még egy érdekes hangtani jelenség üti meg nemsokára fülünket: a *-nál nél* rag nem-illeszkedése. Högyészben, K.-Szt.-Péteren még *ennél*, *Bicskénél* hallható, de O.-Asszonyfán, Celldömölkön, A.-Ságon, Izsákfán, Kocson, Kis-Köcskön már ilyenek fordulnak elő: *enná*, *izéná*, *temetőná*, *ötfenhá*, *tehenekná*. Én ugyan csak a celldömölki járás nyugati határáig mentem el, de értesülésem szerint még Sárváron sincs több határozórag, amely nem illeszkedne.

Ennyiben igyekeztem röviden összefoglalni a bejárt terület (44 helység) fősajtásait, s a következőkben adom a szépen gyűlt anyag rendszeres feldolgozását, még pedig első sorban 29 kemenesaljai falu egységes nyelvjárását. A győri és veszprémmegyei vidékről való anyagot a Magyar Nyelvőrben fogom közzétenni.¹

¹ Utazásomban s gyűjtésemben lekötelező szíveséggel segítségemre voltak s ezért fogadják hálás köszönetemet: Bódiss Jusztin (Győrsztrmárton), Bolla Móric (Asszonyfa), Csikász Villibáld (Lázi), Horváth Béla (Csikvánd), Horváth Sándor (Sikátor), Hutter Zsigmond (Csöngé), Kovács István (Malomsok), Láng Imre (K.-Szt.-Péter), Madár Mátyás (Felpéc), Maitz Antal (Pápóc), Mód Lénárd (Simonyi), Nagy Lajos (Högyész), Németh Gyula (Kesző), Pulay Gábor (Boba) lelkész; Berec Gábor (Asszonyfa), Böcskey Károly (Kem.-Kápolna), Cser Lajos (Kem.-Mihályfa), Erdélyi István (Kis-Köcsk), Erős Aladár (Szerecseny), Farkas Albert (Asszonyfa), Gindl János

(Kem.-Szt-Márton), Hajas Dénes (Csönge), Horváth Lajos (Kocs), Kocor Márton, Kovács Sándor (A.-Ság), Majmóne Ernő (Izsákfa), Németh Gyula (Magasi), Németh János (Kispéc), Orbán Balázs (Szerecseny), Sokoray Gyula B.-Szt-László), Szabó Antal (Gencs), Szabó Antal (Sömjén), Szabó György (Csikvánd), Szabó László (Tokorcs), Tóth Endre (Pátka), Varga János (Malomsok), Velter György (Egyházas-Hetye), Virág Károly (Pápóc), Weber Gyula (Vönöck) tanító urak, Berec Izabella (Asszonyfa), tanítónő; Belső József (Magasi), Hári László (Gyömöre), Kovács Sándor (A.-Ság), Pálkás Zoltán (Kajár), Sebestény Izidor (Pápóc) jegyző, Bárdos Zoltán, Bárdos Imre (Mesteri), Dénes Zsigmond, Gergely Lajos (Celldömölk), Horváth Elek (Győrsztmárton), Kolosszár Elemér (Kem.-Szt-Péter), Lukács József (Pápóc), Mód Aladár és Gyula (Simonyi), Nagy Sándor (Kem.-Szt-Péter), Nagy Zsigmond (Hőgyész), Pálffy István (Merse) urak.

KEMENESALJA NYELVE.

I. HANGTAN.

A magánhangzók.

A rövid magánhangzók egészen ugyanazok, mint a pápa-vidéki nyelvjárásban. Az *a* itt is erősebb ajakzárással képződik, s az *á* kiejtésénél szintén összecsucsorítják kissé az ajkat. Az *é*, *ó*, *ö* helyén ejtett kettőshangzók majdnem teljes fokkal nyiltabbak, mint a szomszéd megyében. Általában *ie*, *uo*, *üö*-nek lehet jelölni, de az asszonyok beszédében majdnem *ie*, *ua*, *üæ* hangzik, sőt érdekes, hogy az *ó*-t még (szintén nőktől) valami *u*^o-féle hangnak is hallottam.¹ Éppen ezért csak *é*, *ó*, *ö* betűvel jelöltem mind.

A magánhangzók változásai közül csak a legfontosabbakat említem, a szórványos eseteket a hangtani résznek végén állítom össze.

Egyik legszembevetőbb sajátága nyelvjárásunknak a rövid magánhangzók. Az *i*, *u*, *ü* nem is fordul elő hosszan, csupán az **é*-ből lett *í*, s a pótlónyújtás folytán keletkezett hangok. Még ez az *í* is megrövidül az *-ény* végzetben: *törviⁿ*, *legiⁿ*, *szegiⁿ*, továbbá *sziva*, *pinték*, *ibred* szókban.

Zártabb hang nyiltabb helyén.

1. *a ~ o* általában az *á* után következő szótagban: *Rábo*, *várto*, *hátyo* (háta). — Érdekesek *jó* és *szó* *v*-tövű alakjai: *jova* V. AS., *jovóta* EH. *jovittanyi* K. P., *szovát* M. V. AS.²

¹ Nemcsak én rám tett ez a hang ilyen benyomást. Így fogta fel Láng Imre k.-szt.-péteri plébános úr is, s Kulcsár Gyula a sárvárvidéki nyelvjárásról szóló dolgozatában, melyet a szerkesztő úr szívességéből néztem át.

² A faluk nevének rövidítése: *A.*: Ostfi-Asszonyfa. — *AS.*: Alsó-Ság. — *B.*: Boba. — *CD.*: Cell-Dömölk. — *Cs.*: Csönge. — *EH.*: Egyházas-Hetye. — *G.*: Magyar-Gencs. — *H.*: Kemenes-Hőgyész. — *I.*: Izsákfa. — *K.*: Egyházas-Kesző. — *Kd.*: Kecskéd. — *Ke.*: Kenyeri. — *Kk.*: Kis-

2. A szó végén az eredeti zárt *ë* van az *e* helyén: *kivë*, *nekijjë*, *mírnë*. Kivétel csak a *-be*, *-re* rag, s a *-ce*, *-nye* végű jövevényszók.

3. Az *í*-zés szintén ilyen hangváltozás (*szíp*, *kík*, *nígy*).

4. *e ~ i*: *messzi*, *telí*; *többféli*, *mindënféli*, *semmiféli* (K. H. CD. AS. M.) *öthetis*; *hetfë* (hetfő K. G. I.) ragos alakban: *hetfin* B. KP.

5. *o ~ u*, *ö ~ ü*: az *-ol -öl* ragokban s képzőkben: *gondul*, *pörül*, *-bul bü*, *-rul rül*, *-tul tül*; — *bü* AS., *kü* AS. *újét* EH., *bür* KM. Kmf., *tüke* AS.

Nyiltabb hang zártabb helyén.

1. *i ~ ë*: *ëstëráng* KP., *ëstërázsál* P., *ëspita* H.; *vélág* K. P. Kmf., *venyëge* Ko., *hëábo*, *hëánzik* K.; — *hëba* (hí, padlás) H., *pedég* Ko. KK. Kmf. KS. KP., *bëbic* G.

2. *ó ~ a* a 3. sz. birtokrag s a több birtokot jelentő *-i* képző előtt: *apraját*, *ocsaja* M., *bugyogaja* Kmf., *tinaink* B. — Hamis analógia folytán az *akol* (> *akó*) szó is idetartozik: *Döbrönte akaja* H. (vö. *Akós* gúnynév S.). — Ide való még: *borgyaja* K.

Az ajakműködés változása.

1. *ë ~ ö* általában *l* előtt: *lökö*, *köllemetlen* H. *ölögendö*, *hideg lött* (lött < lëtt) H. Azonkívül még érdekesebb példák *Börzsönyi* G. EH., *Döbröcön* EH., *vörsönyöz* Kmf. — Megmarad: *szëg*, *ëstëke*, *kërëst*, *gëriⁿ*. S. — Illeszkedés folytán a szó végén *ö* van, ha az előző szótagban ajakhang van: *vüttö* (vitte), *küdvö* (küldve), *ökrö*.

2. *i ~ ü*: *füzet* Kmf., *szüvesseⁿ* Kmf., *üdü* B. *füllér* Sz. illen *szüinüs* buza I., *vütt* K., *vüsel* KS. P. Mi., *ráfüggyel* Kmf., *bëtüvö* tulta, ollanokat émondok *bëtüvö* (< *bëtivë* < *bëtévë*) S. T. KP. KS.

S megfordítva 3. *ü ~ i*: *tikër* Me. AS. Kmf., *nyig*, *mëgnyigëz* (lovat) KP., *fírész* P., *innep* G. KS. P. KP., *fiszfa* Sz. H., *míhé* (mühely) S. KP., *irëm*, *irmës* AS.

4. *ö ~ e* a 3. sz. birtokrag *j*-je, s az *-i* képző előtt: *temetei* Hajas S., *erdeji*, *keves eszejë* vót B. (vö. még *esë* üdü H.); — *ü* helyén szintén: *söprejë* KS., *gyüreji* K., *sürejë* CD.¹

köcsk. — *KK.*: Kemenes-Kápolna. — *KM.*: K.-Szt.-Márton. — *Kmf.*: K.-Mihályfa. — *Ko.*: Kocs. — *KP.*: K.-Szt.-Péter. — *KS.*: K.-Sömjén. — *KV.*: Külső-Vath. — *M.*: Nemes és Pór-Magasi. — *Me.*: Merse és Belső-Vath. — *Mf.*: Szt.-Miklósf. — *Mi.*: Mesteri. — *P.*: Pápóc. — *S.*: Simonyi. — *Sz.*: Szergény. — *T.*: Tokores. — *V.*: Vönöck.

¹ Hasonló változások még a *-ja je* rag előtt: *alajja* K., *felejjë*, *mellejjë*.

Magas és mély hangok változása.

a ~ ë (á előtt levő szótagban): *vésárnap* K., *vërgányo* (tinorrú gomba) Mi. *bërázdo*, *sëráglo*, *mëgtrëktál*. H.

Az egész szó magashangú alakban használatos: *bicske* (széles, görbe cipéskés) H., *cefet* (ringyó) Me., *nyaktat*, *nyektet* (nyagpat) KM., *nyefëg* Me., *mëgnyürtik* úköt B., *peshed* KMf., *ösztürü* S. (vö. *ësztürü* P. víz mentén levő töltés.)

Illeszkedés: *sohásë* K., *suhunsë* AS. Kk. Cs., *bámászko-dik* Mi.

Az egyetlen nem-illeszkedő rag a *nál*: *enná* CD., *ötfenná*, *temetőná* AS. I. Ko., *tehenekná* KK., Ko., *izéná* A. (de *enne* H., *Bicskéné* P.)

A mássalhangzók.

Valamint a magánhangzóknál nagyon gyakori a rövidülés, a mássalhangzók viszont sokszor megnyúlnak: *csöppü* T., *hallad*, *hallaszt* H. KS., *düllö*, *kemínnyeⁿ*.

Az *ly* hang nincs meg nyelvjárásunkban, helyette *l*-et ejtenek: *góla*, *királi*; *illeⁿ*, *ollaⁿ*, *mëlleⁿ*.

A szótagkezdő *n* gyakran *ny* lesz: *pihenyünk*, *csinyáto*, *fenye*. — Az *n* eltűnik a következő esetekben: *kítelen* Sz. *harmic* K. *ikább* K. (sőt *iká* P.), *mindëhunna^j* K., *tizëhárom*, *tizëhët*. Másutt meg analógia folytán belekerül oly szódba, amelyekben nem volt meg eredetileg (de módosul az utána levő mássalhangzóhoz): *lóng* Mi., *parinytya* (parittyá) I., *zölömp* (cölöp a kerítésnél) Mi.

Általános szabálya van még a *j* változásának, zöngés mássalhangzó után *gy*, zöngétlen után *ty* lesz: *paždërgya* K. (pozdorja), *lajtërgyáⁿ* H.; — *raktya*, *iftyabb*.

Némely szó elején is *gy*-re változik: *gyö* hónap K., *gyötiⁿ* (jövötény) Ko., *gyel*, *gyellül* Sz., *gyeddzö* (jegyzö) KP., *gyut* K.

Egyéb hangváltozások.

A mássalhangzók torlódását nyelvjárásunk nem szereti a szó kezdetén, s a következőkép kerüli el: *a*): Az *s* hang elvész a mássalhangzó előtt: *pagét* KP., *pórúnyi* V., *pórhel* KM., *Varc* (Schvare) Sz.; — *b*) magánhangzó járul az első mássalhangzó elé: *ëstërázsál* P., *ëstëráng* KP., *ëspita* H.; — *c*) A két mássalhangzó közé magánhangzót szúrnak: *firissen* KMf., *pële* (pléh: zár) P., *karajcár* K. P., *kovárté* és *kovártilon* EH. K. KMf., *kurumpi* B. M., *pëlébános* K.; *përés* AS., *sováb* EH., *dërágo* K. EH., *gërádics* EH., *këlázli* pohár) KP.

Néha a szó közepén is: *Veszpërinnek* P., *mënyekëzö* S. — Máskor kilöknek egy, sőt több mássalhangzót: *Vönöcre* (Vönöckre) P. KS., *töfa* (tölgfá) KP. — Néha viszont háromtagú szóban

a középső rövid magánhangzót dobják ki: *gánca* Cs. KP., *gabna*, *pápci út* (Pápoc) KP.; *talákszunk* A.

Hiátus. Nyelvjárásunkban gyakran kiesik két magánhangzó közt is a mássalhangzó: *fües* KM. KS. (*füet* OD., *Füellő* düllő Ke.; de *füjes* G. *füjeji* K.), *kü mies* V. S., *Laos* P. Ko., *aok* AS. KP., *eék* Kk. KMf. (*eéket* P.), *autáⁿ* Sz. (*aotáⁿ* KMf.), *biony* AS. Kk. B. Sz., *peig* KMf., *szíács* Mi. (vékony kettéhasított fűzfaág szalmából font kosár kötésére; vö. szilat: szel); de *szivács* KP.

Azonban némely szóban hangkapcsot használnak a hiátus betöltésére, és pedig *v*, *h*, *j* hangokat: *bihó* KS., *Föhinszég* Sz. *Föhintik* Mi. (dülőnevek), *fejír* V. Ko. Mi. KMf. KS., *rihanyás* P. (ollan rihányásokat tettek az ágyúk), *divó* P., vö. föllebb: *füjes*, *szivács*. — Máskor meg összevonják a két magánhangzót: *ménk* KM. B., *sét* Ko. (*settenyi* K. P.), *mégédett* K., *mégészenyi* Sz. KS., *bekátazza* K. V. *cök* Mi. (*Cökházo* G. dülőnév), *hökk* KS., *höl* G. (cövek, hüvelyk, hüvely), *mékfökodik* (az út: szikkad) Mi., *ög* KP., *sög* P. KP. (üveg, süveg); — *tok* K. *tom*, *ném tod* OD. KMf.; *odódom* (odaadom) K., *jápitust* KP., *istállajtó* V. KS., *előbb üdőbe* KM. S. KS., *akkor üdőbe* KS. KMf. *accejde* (az ómáriom kúcsát) K. (Vö. még *Csizmazi Kámán* S., *Csizmazia* K. helyett).

A mássalhangzók hasonulása. Nyelvjárásunknak legföltűnőbb sajátosságait a mássalhangzók illeszkedésében találjuk meg, s éppen ez választja el legjobban a szomszéd pápavidéki nyelvjárástól. Ilyen a *v* hasonító hatása, mely előtt a zöngétlen hangok zöngésekké változnak: *tezsvir*, *huzsvit*, *od vót*, *jót ted velem*, *ikésídvö*, *küdvö*, *vezvö*, *csugva*, *vedvö*, *kézs välla*. Érdekes azonban, hogy a *t*-t néha nem változtatja *d*-re a *v*, hanem maga lesz zöngétlen *f*; itt tehát előreható hasonulás áll be. Ezt a következő szavakban tapasztaltam: *ötfen*, *hatfan*, *hetfen* K. KM. Me. CD. AS. I. Ko. EH. Kk. KK. Si. T. KMf. B. KS. A. Cs. Kd Ke. Mf. P. KP. KV., sőt ezek analógiájára *nyócfan* is K. KS., továbbá *Bitfa* (folyó) Sz., *hitfány* Kk. EH., *Istfány* Kk. EH., *it fan* KV., *rajt fan* KMf. (l. a bevezetést).

Másik érdekes esete a hasonulásnak az *lj*, melyből *ll* lesz (ez már átterjed Veszprém megyébe, s Győr megyébe is: l. a bevezetést): *telles*, *üllön*, *vezérüllön*, *gondulla*, *dobulla*, *kertalla*, *szillé* (széjjel), *utollán*. — Megemlítenők még *tarró*, *sarró*, *parrag* (de ezekkel szemben *kollát* KP. *üllik* B. *pöllenkettek* V.); — *mazzag* H. KP., *bozza* K. Ko. (azonban *borza* KP.).

Pótlónyújtás. Az *l* magánhangzók után rendszeren elmarad (még az igék 3. sz.-ében is: *beszi* Sz. (beszél), *sétá*, *rísesü* H.), s előtte a rövid hangzó megnyúlik: *halá*, *fére*, *títt* (tilt K.) — Az *-al el*, *-ol öl* szótag hangzója zártabb is lesz egy fokkal a megnyúláson kívül: *fónak* (falnak), *porró* (porral), *átó* (által), *ókszik*, *koplótat*, *tapasztótam*, *hasót*, *hizlónyi*, *mégvasótak*, *fiató*, *asztó*, *lakodóma*; *eméte*, *Szombathére*, *ésöbe*, *rëggé*,

éküd, béső, hellé-közzé, ité, nyévé, Vendé; — pörüt, pazúnyi (pazarol).

Eppen így van az *r*-rel: ére, mére, óra (erre, merre, arra).

A *j* már nem okoz oly gyakran pótlónyujtást: *ganaj* (s nem gané) G. B. V. KM. S. KmF. KP., *tora* (nem taré) S. A. AS. Cs. KP.

Hangátvetés: *kalányis* Sz., *ospit* KP. *säckavágó* G., *Pattyantus* K. (dülönév: *Pattantús*), *terít* EH. KP. A. (ragtalanul: *teré* < *teréh*: *teher*).

Hangtani toldalék.

agácifa KP. Me., *akarhun*, *-mennyi* K. Sz. — *Baba*: *Boba* V. B. Ko., *barbí* CD. S. (borbély), *baronyál* B., *bérsli* K., *Beszprímmégye* K., *börc* S. (kisebb fajta domb, emelkedés: bérc), *Bottyányi* EH., *bozogány* H. Me. — *csukás* CD. (csutkás). — *érce* KP. (jérce), *ergye* AS. (eregy, fuss utána: kutyának), *ételt-italt* K. S. (öregtől). — *férhang* KP., *fi*, *fiak* H. P. V. (fiú, férfi), *fímlík* KP., *für(j)* V. Mi., *jó fajtu* KS. — *gádér* P. (gádor), *gunyó* I. (kunyhó), *gurgít* KM., *gyönyörális* P. — *ice* KmF. (icce), *ihász* Sz. KmF., *illenformássoⁿ* K. (formán). — *jábo* Sz. KmF. (hiába), *jászú* S. (gyászol). — *káboszta* AS., *kapaskodik* KmF., *katalikus* S., *kehint* KP., *kemēⁿ* (kémény) S. KP., *körpö* H., *körfő* B. Mi., *kurungvas* H., *kuszkó* S. KmF., *kvádrát* Sz. — *langalló* (lángos) Cs. jó *langossan* íg. G. — *makroncás* (makrancos) M., *mast* A. AS. KS., *murzsúnak* KmF. — *némellik* (némellik nap, n. esztendőn) H. M. G. AS. CD. KmF. KS. — *okonat* (alkonyat) Mi. — *pényva* H., *pérdikányi* K. EH. (pérdikáció V. S.), *pulka* (polka) S., *Pungrác* A. — *réf* AS., *részked* KM., *ripcse* H., *romai ut* (o rövid!) Ke. — *sinóros* EH. S., *soláto* A., *oda sorkollik* K. (sorkon G. Sz. S. Ko. KmF.), *Szala* (Zala) S. K., *szalánno* S., *szenyel* (szelel) Mi., *szigelli* (szégyel) H. — *tepsü* (tepszi) P., *térnác* AS. KK. Mi. KmF., *turbikol* KM. — *vaj* (vagy), *verbulányi* (verbuvál) KS. — *Zsákfo* (Izsákfa) Ko.

II. ALAKTAN.

Szótövek.

Az úgyn. erős és gyöngé fok váltakozása helyett a gyöngé fok állapotodott meg: *keves* Sz. G. KM. Ko. B., *nehéz* Ko. Ke. G., *eszrevész* Mi., *szenyvonó* (szénvonó) Cs., jobb *nevén* venni P. — Igék: *mesel* KP., *metel*, *cserel*, *izel* K. G. (vö. még Pvid. nyj. 7: *henyel*). Ez utóbbiak analógiás alakulások a többi -el végű igék hatása alatt. Az arány ez volt: *legétem*: *legel* = *cserétem*: *cserel*. Ebből a nyelvjárásból azután ez alakok átterjedtek a pápavidékibe is, noha az *el* szótag pótlónyujtása ott nem é.

A *bél* szónál éppen ellenkezőleg az erős fok van csak használatban: *bélé* KP., *korbéli* S., annyi *üdözsbéli* mind ú. — Eredetibb, hosszú tőhangzójuk van: *mái* nap K. P., *hála* isten.

Az *ü* végű mellékevek ragozott alakjukban eredeti *v*-jüket megtartják: *sűrűven* K. H. CD., *kétrendűven* KS. — Ép így van a *könny* szóval: *ném* gyűttek ki a *könyveim* K.

Régibb, teljesebb alakok a következő *l*-re végződő főnevek, melyekben a köznyelv még a pótlónyujtást is megrövidítette: *szul* P., *körtülék*, *körtüllé* ítem (körtével) KMf., *hangyálok* V. Mi. — Ahogy ezek a köznyelvben magánhangzós végűek lettek, úgy járt nyelvjárásunkban az *akol* szó: Döbrentei *akaja* (akóla) H., *Akós* (akólos; gúnynév) S.

Magánhangzóval bővült alakok: *mihé* Mi., *csívé* (csó) AS.

Szóösszetétel.

Csak néhány föltünőbbet említek meg: *égytezsivírek* vótak KMf., *fejésfájó*, *gyomorfájó* H., *bélébüszhött* (válogató, finnyás gyomrú) KM., *mitünekis* embér (elbizott) KM., *szátéheccsig* (beszélő képesség) P., *dologténap* KP. — Pregnáns összetételek: a zaratást *lévigesztük* KMf., *lőfogy* a rozs KS., mire eszt *főnyöggyük*, ölig lőssz (nyögve föltesszük) KM., a masinávó *lőrugattyük* eszt a kevesset (cséplésnél mondták) B.

A *jár-kél* igét nem is érzik összetételnek. Úgy ragozzák, mintha a *-kál kél* képző volna benne: *járkét*, *járkálló* K.

Nagyon érdekesek azok a jelzős kifejezések, amelyek az irodalomban s közbeszédben rendszeren összetételkép fordulnak elő: *üzletés* embér Sz., *vári tüzér* AS., *uti májsztér* (útmester) Kk., *tüzi veszil* EH., *paraszti mondás* KP., *özvegyi menyecske* K., *nincs mellikés nevé* (mellékeve, gúnyneve) S. (vö. még *uti levél* Szerecseny, Győr m.)

I k e r s z ó k: *csetlik-botlik* (akadékoskodik) Me., *csórál-mórál* (mérés közben elvesz egy kicsit, megint hozzáad) AS., *dibél-dobál* (szétszór mindent) KM., *éhibircüli-habarculla* (eldarál, gyorsan elmond) S., *hirég-hörög* K., *ött-kátt* (kiabál) A. Kk. KP., *szekre-szukurál* (ugrál) KM., *szittyéget-szüttyöget* (az orrát szívja) KM., *tipég-topog* (lassan lépked) KM.; — *csete-bota* (ügyetlen vö. csetlik-botlik) Mi., *kanyargós-kacskaringós* (görbe, csavargós út) KM., *kehés-pihés* (köhögő) KM., *keszefoszán* tullák (hanyagul) H., *kettle-kotla* (aki belebeszél más szavába) A., *pitye-potyá* (veszendő) H., *reze-ruza* (rendetlen ruhájú) AS., *süke-bóka* (figyelmetlen) Me., *teszle-foszla* (elhagyatott, rendetlen ruhájú) AS., *csög-bog* (ember: sánta) AS., *szuszmusz* léány ez a Juli (tehetetlen, csak szuszog) A.; — *csiga-riga* KP., *dibé-dábó* lő vót terídvé (mindenfélével) KS., *gyim-gyom* AS., *sívás-rívás* K.

Szóképzés.

Ige igéből: Ritkább gyakorító képzések: *kapoz* (innen is, onnan is hall valamit, s aszerint próbál cselekedni: »jába kapoz«) KMf., *kopadoz* K., *rugódoz* H., *mégiddogótam* Sz.; — *hajculódik* V., *gugorcul* (guggol) AS., *éhibircüli-habarculla* S.; *hörögcsül* K.; — *sziszërég* (szepeg) G., *pisorgott* (pislogott) S., *büzörög* Mi., *kecerég* (remeg) Me., *ketyerég* (dolgozás látszatát akarja kelteni) S., *kúcorogtak*, mer énni nem tettek (nyomorog) K.

Mozzanatos igék: *sippant* G., *rázint* K., *fötaszint* EH., *boszint* KP.

Műveltető igék: *távosztat* (eltávolít: minnyájunktú távosztassa torkunknak fájását. Balázsjárásból) T., *szoplat* (szop-tat) Mi.; — a cselekvés mondását, állítását fejezik ki (álművel-tetők): *halatták* Mi., *fájdulla* (fájlal) H. T.

A visszaható igék nagyon gyakoriak nyelvjárásunkban át nem ható jelentéssel: mindig *pöllenkedett* P. V., *hordozóskonnyi* (költözködik) Mi., *évetőködött* Ko., *tünekettünk* (tünődik) EH. — Különösen érdekes a gyakorító s visszaható képzők kombinációja, mely a cselekvés lassú, kényelmes megtevését fejezi ki: *cepelönnyi* Ko., *csapkulódik* KS., *előhozakulónnik* KS., *kerezsgülönnyi* V., *kisztelődik* (készülődik) KP., az ökrök *kösörülöttek* (vakaródtak) H., hany *nyargalógygíék* KMf., *rángulódik* S., *tánculóttak* a legínyek KS., *tisztogalódik* B. KM., *tudakulónnyi* P., *vergülödött* (vergődött) KMf. (vö. Pvid. nyj. 14.).

Ige névszóból: *bolondáz* KM., *mëkkörömzsétë* (megkarmol) KP. — Az -*ll* képző melléknévvvel s határozóval kapcsolatban vminek tartást, mondást fejez ki: *koráll* Ko., *messzell* AS., *ócsóllom* K., *sokállotta* V. Cs.

Névszó igéből: A jelen idejű melléknévi igenév nagyon érdekes változatokban fordul elő: *bugyoga* (csücskös agyagkorsó) G. KM. AS. Mi., *csapa* (lábnyom: »émént a csapáján«) KM., *csöszöge* embér (apró, vékony) Ko. AS., *tötyöge* (lassú) AS.; — *Hástetë* (hártető, dülönév) A. (vö. »uv vágto magát fejtetére« KMf.), *kesztë* AS., *hegedë*, *hegedis* (hegedű) KP. P.; — *dologté* nap KP., *csikótë* H. Mi. KM. (de *csikóti* P. KP.), *fürgeti* Mi. S. T. KMf. A. Cs. T. KP., de *fürgető* H. KM. AS. B: a kocsí egy része), *gurgati* KP. (*gürgő* P. henger), *Csörgeti* (dülönév KV.), *facsari* (fösvény) P., *huzimuzsikás* (harmónikás) K., *tuli* (ágy, amit másik ágy alá tolnak) AS., *tötike* (sajtárhoz hasonló, laposfedelű fatölcsér, melyet a hordóra helyeznek) S.; *Fekszí* KP., *Sunyi* KP., *Lesi* P., *Futi* P., *Bujszi* P. (gúnynevek).

Az -*ó* *ö* végű alakhoz gyakran -*s* járul még hozzá: mos még *áhatós* a kukorica AS., ollam *mënös* vót, hok kigyütt a kutra is KMf., *vonyós*: szívós, nedves Me. — Megemlítettő még: *favágított* EH. KM., *kecskerágított* (kecskerágó, növény) Me.

A főnévi igenév képzője *-nyi*, egytagú, *i* hangzós, mélyhangú igékben *-nya*: *kírnyi*, *annyi*, *innya*, *rinya*.

Az *-at et* képzőre érdekes példák: jó *kibeszlilletű* H., ollanforma izs vót a zegisz *kinízetű* H.; nem athatok sē *lēfektēmbe*, sē *főkētēmbe* ölügendő hállát B., mēkfujtya *szerettyibű* KP.

Fosztó képzés: *rímíthetetlen* embēr (rémítő, borzasztó) M., *neveletlen* uj (a kis ujj mellett) KS.

Megemlítendők még: nav *vagyomgya* van nekijjē Mi.; — *szöcsi*ⁿ (szemölcs) G., *kötevényēs* lú (csökönyös) AS., *sülevínyēs* föld (amiben könnyen elég a termés) AS. EH., *sönnyedikēs* (rühös) AS., *pörsedik* (bibircsók) AS., *csajvadik* (csőcselék) H.

Névszó névszóból: A középfok képzője gyakran *-jabb jebb* a 3. személyű birtokrag hatása alatt: *röviggjebb*, *zöggjebb*, *öreggyebb*; *parasztyabb* K. V. S. KM.; — ,erre' középfoka: *érább* G.

Kicsinyített alakok: *könnyid* (k. kivē nem füzet) Sz.; — *vörnyegēs* (vöröses) Mi, *pirhonyagos* (szöllő; »kezđ *pirhonyagosúnyí*«) Mi.

Érdekesek még: *üđötleny* (fiatal; »ű a legüđötlenyebbik«) A.; — *közeletbe* van (közelen) G. — *Szēmök* (gúnynév; nagy a szemöldöke, P).

Elvonás: *lőmbita* (hinta) KP., nē vessē mēg a *kinámot* Mi. KP., *szēpēra* (másodtej; *separatból*) A. Kk., *mestērke* (aszúr; vö. *mestērkenyí* aszúroz) AS., *Pověda* (gúnynév: sokat beszélő) P.

Szóvegyülés: *sokárig* B. AS. (sokára + sokáig), *pincellér* (pince + vincellér) KP., *mocsola* (mocsár + pocsolya: kenderázató) Mi., *furtomossan* (fort + folytonosan) H., *azutátú fogva* (azóta + attól f.) KP.

Népetimológia: *visszintēs* párt (disszidens) P., *tejes ur* (tésur; ez arány szerint: té: tej = tésur: tejes ur) M. Mi., *petēmzsirom* (petrezselyem) Me., *halottgém* (h.-kém) Kk., *fenerszpora* (peronoszpora) P., *börzsönyi szivar* (virginia) G., *ágyi goló* (ágyú golyó) KP., *Sűtfej* (dűlő: Sédfej) Cs. (vö. Pvid. nyj. 15.)

Szóragozás.

Névragozás. A birtokos személyrag az egyes és többes 3. sz.-ben a hangtörvények szerint zártabb, mint a köznyelvben: *kezē, tülö*; *hírēk, elejbēk, házok, ökrök*. — A *j-s* alak sokkal gyakrabban fordul elő, mint az irodalomban: *tezsvirgyē, birtoktyok, tájikttyok*. — Kétszer is ki van téve a személyrag: *májájo* Kk., *sarvájo* A., *Rűtfődekvégejē* (dűlőnév, vö. Pvid. nyj. 15.) KP. — Egyik többes 1. személyű alakja: *ēggyünk* Sz. — A birtokos névmások: *enyim, tēđ, a zűjē, ménk, tētēk, zűjēk*. — A kérdő névmás birtokképzővel *kejjē, kejjēji* KP. Ennek analógiájára a személynevekhez is *-ejjē* járul: ez a ház a *papejjē* V. Pista *bátyámejjē* KP. — A vonatkozó névmás: *akki, ammi, ammēllik*.

A tárgyragot a *bennünk* névmás után nem teszik ki: máskor is meglátogatott *bennünk* KP.; évezetett *bennünk* haza KS. — A mutató névmáson ellenben háromszor is hallható: *asztotát, esztétet*.

A határozóragok: *-nn* (házonn); *-ba be* (hol kérdésre is); *-bú bú, -rú rú, -tú tú, -stú stú*; *-ho hē hō* (*ehhē, ahho, ökörhō*).

A lativus egyszerű ragja ma is megvan a helyneveken: *Szilá, Sárvárá, Tüskevárá, Födvárá, Vinárá* (megy) A. G. KP.

A *-nak nek* irányt is kifejez: ki a *mezzőnek* EH. Érdekes a következő alak: *ének* együtt (errefelé; csak egy embertől halottam) Me. A kecskék *szének* vátok, haza szalattak KMf.

Az *-int* rag használatos ma is ezeken az alakokon: *fölösint* mérgező (tetézve, pupozva) A., *fültint* (fültő(v)int) ütöttő G., *csapatint* van tödvő (színig) G. — A *-vást* igenévképző: *futvázs(t)* együtt V.

Két rag van ezekben: *Féligre* is alig kiszűt é. V. Behajtottuk ollan *féligreformán* a zajtót V. — *Uzsonnakerig* tart KP. (tkp. a ,kor' itt még nem rag).

Nincs ragja viszont: Ténnapelőtre *vérradó* ollan rosszú vótam P. (Vö. Hushagyó kedd *vérradó* mégin émént. Szerecseny, Győr m.). — Ném *zsákszám* megy, *mázoszám* KP. (A *szám* különben már egészen raggá vált az ily kifejezésekben. Vö. Nyr. 33:523).

Névutók: *Tréfa kívül* (régies ,tréfán kívül' helyett) T. — Nélkül alakja: *nékünt, annékünt* B. S. Kk., miatt-é: ém *mihántom* KP. M., ú *mihatta* V.

Határozószók: *ittennek* K. EH., *ittennek* KS., *ottannak* B. EH. KMf., *ottonak* Sz.; — *innejd* A. KMf. (*innejcső* B.), *onnajd* Cs., — *fölalá* fekszik a házo (keresztben építve) V.; — *réggenten* KK., *rígönten* G. AS. P. KMf.

Igeragozás: A tehető igék egyes második személye a tárgyragozásban összevontan fordul elő: *évéhedd, mégmonhadd*. — Epp így lát igenél: *lád-é* KM.

Rí ige egyes 3. személye: *rín* Me. KP., kell-é a feltételes módban: *kék* K., bújik fölszólítója: ördög *bujk* belé H. (Győr-Szt.-Mártonban is). Jön-nek amaz alakjait, melyekben a rag *n*-nel kezdődik, nyelvjárásunk az *n*-telen tőből képezi: *gyünő* S. EH., *gyünek* KK. S. KMf. KS. P. KP., *gyünyi*. KMf. — A siet igét összevonatlanul ragozzák: *sétettem, séttenyi* KP. (*ie* diftongussal).

Érdekesen fejezik ki a jövő időt fölszólító alakokkal a következő példák: maj *ébánnunk* velé Sz. Ez az *ucca* szöglet, *beleménnyünk*, ha lehet S.

A *muszáj* és *kell* igéket gyakran együtt használják: *muszáköllött* CD. AS., *muszáköllöttem visszaannyi* Mi.

III. MONDATTAN.

Mondattani sajátságot is többet, s köztük sok érdekést és régiest jegyeztem föl. Meg akartam szakítani a nyelvjárástanulmányok azon sorát, melyek e helyet rendesen azok kezdik, hogy »nem sok eltérés van a köznyelvtől.« Pedig dehogy nincs. Hanem úgy jár a gyűjtő, hogy eleinte inkább a hangtanra és a szótanra fordítja figyelmét, s mikorra észreveszi a mondatszerkezeti kincseket, befejezi útját, s alig tud egy-két érdekes dolgot feljegyezni.

Egyszerű mondat. Rendkívül érdekes példákat találtam a tagadó mondatokra, melyek mind régies használatot mutatnak. Így a pusztá tagadó névmásokat a tagadó szó nélkül használják: *Soha ettem aszt ületembe K. Soha veti szemire KMf. Soha felejtí aszt KMf. Sënki tudott rá szónyi sëmemics csë P.* — Néha hozzájárul az ily kifejezésekhez a kiemelő is: *Ha nëm dúgozunk nappó, nëm tudunk learatnyi is KM. Én nëm mënëk tájiktýokra is soha KP.* — Gyakran meg a kettős tagadás mellett van még is kötőszó: *Öt hétig sohasë is két fő KMf. Én soha së is láttom, hugyan kepínek H.*

Figyelemre méltó a mondatrészek közt az állítmányi kiegészítő a következő példákban, melyekben elvont név áll konkrét helyett: *Az ide való születis. A., körmendi születis KMf. (Vö.: Mëgin eső osztá lészö. Szerecseny, Győr m.)*

Nagyon elterjedt jelenség nyelvjárásunkban a kell ige személyes szerkesztése; a) alannyal: *Ki köllöttem mënnyi P. Ém mæg itt öröznöm köllött P. Mink köllött a muszkávó izényi P. Sokon köllött mink átmënnyi P. Éggyik mindig maga kö lënnyi P. A zasszony othun kö lënnyi Sz. Itt valamikor nagy ípület köllött lënnyi P.* — b) állítmányi kiegészítővel: *A feketë kávénak idës kö lënnyi H. Hátúsó kö lënnyi mindëmbe EH. Melek kö neki lënnyi Kk. Annak tiszta kék lënnyi Sz. Szóga kö lënnyi AS. Vöfin kö lënnyi KM. (Vö. Simonyi: Magy. Határozók I. 303.)*

A tárgy ragja nincs kitéve néha a melléknévi igenév előtt, s majdnem soha az infinitívus tárgyán: *Lektöbbigíró Sz. (Vö.: Nëm sok írö Kajár, Győr megye, sokmondó embër Pvid. nyj. 18.). — Kimënt bab szënnyi K., lúher kaszányi V., vacsora főznyi K. Igën jó tüz raknyi K. Mindënnap gyüvök szivar vënnyi Sz. Kendër nyünyi mënt Kk.*

Érdekes használatuk van, mint belső tárgynak, az -ás és végü deverbális főneveknek, mikor tekintethatározóul állnak: *Nem tom, hor regüt, de ineklist ineküt A. Látást sënki së látto, csak beszítik. V. Kapállást csak nëm kapátá? Ko. Gazdákodást nëm gazdákodunk. Ko. (Vö.: Sütést nëm süt nekijëk Győr-Szt-Márton. Látást láttom ölöget B.-Győr. Pvid. nyj. 18. Mëgunyást nëm untam mæg Pápa).*

A helyhatározók közt különös figyelmet érdemel az irányok felcserélése. Így a van ige mellett, mondhatni általánosan

hová? kérdésre felelő ragot használnak hol? kérdésre felelő helyett: *Ténnap vótunk a doktorho KP.* — Mos nincs annyi té, mim mikor a *lüherfödre vót. Kk. A keszei ritre vótak KP. Pápáro vótak vásárro KP. Amoda keletkëzik és sebës folóviz Cs.* — Viszont néha *-böl töl röl* ragos határozók hová kérdésre felelnek: *Émënt hátú (hátra) A. Mënnüink belürrü Sz. (Győr megyében is: Miháncs tēheccsüggyē lëssz, minygyá innend ipül, eminnend szírü Pátka.)* — Más tekintetben figyelmet érdemelnek még: *Sënki háto mögé nēm beszélëk Sz.* — *Nēm kapott alajja fuvarost (a gabona alá hogy behordhassa) Mi.*

Az időhatározók közt gyakori a *-val vel* ragot: *Jobb hüssel émënni V. Szëmmé-szëmmé (szemmel) mégis láccik benné a bükköny V. Tiz óratájjó hazagyüttünk KS.* — Az évszakok mellett a *‘tájt, tájjal’* névutó helyett *fëllel* áll: *Tavaszfëllé szoktya ékírnyi tülem a kutyát Kk. Öszfëllé nēm igen tudok émënni KS. Mi.* — *Mindën órán eszëmbe gyut K.*

Az *-ul ül* ragnak régies állapot- és módhatározó használata van: *Még legínyü vannak, akkik tuggyák T. A zisten panasznëvü nē véggyé KMf. Nēm jó tudatlanú fönnyönyi, parasztú ev világro (Gergőjárásban) T.*

A férjhez menést jelentő szólásokban *-nak nek* áll *-hoz* helyett: *Ah hozott fírnek P. Idegyüttëm fírnek KMf. Émënëk fírnek P. Jó, akkinek a faluba van a léányoji fírnek P.*

Régiesen *-kënt* van az ilyenfajta mondatokban: *A szókind vótak nënyyeji hármon-ngyenn ëf faluba. P. A mondáskint egisz ollan H. A plébános urunkin(t) csak asz nē tënnik P. A zurásákind* — a jis aszonta ám — majd a zíjjé mëgaluszom T. — Érdekes a szërint névutó ebben a kifejezésben: *Jó szërint nehezen sē esëtt nekijjë (jóformán) B.*

Egyéb határozós szerkezetëk: *Föllü rá még be is csukták Ko. Egyik szavamat a másigba öttöm V. Valamënyi disznókhó tartott ü just V. Igen vëlägro kis embër vót H.*

Az összetett mondatok használatában is van sok érdekeség. Ilyen a választó kérdésnek az a kihagyásos használata, melyben főmondatul ezt lehet hozzá értenünk: *nem tudom. Pl.: Attü vëttek valami ngy-ë vaj öt hód födët P. Magam izs vótam abba a Sopronba kéccër-ë vaj háromszor H. Fömëntëm hétkor-ë vaj fé nyóckor K. Valami harmic-ë vaj harmickët kívit behozott EH. Az összé ollan huszann-ë vaj huszonöten vótak AS.* — *Ollan nasz szél) vót, vaj gyég lëssz-ë, mi lëssz-ë KM.*

Az ellentétes *‘azonban’* nyelvjárásunkban eredeti időhatározó jelentésében fordul elő: *Azomba lëssz maj tarrozás B.*

Nagyon érdekes a *de* kötőszó nálunk. Feleletekben előfordul *‘nem, hanem’* értelemben: *Kaszányi van? De sargyut szënnyi KK.* — *Kecskédën vaj Kënyeribe van a halott? De Kecskédënn P.* — Melléknevek előtt fokozó tulajdonsága van: *Összgyüttünk, de sokan H. Mëntünk abba ja zerdöbe, de nagyot H. Agyon*

*ganajozza, de vastagonn*¹ B. (Van-é disznó? —) *Van, de sok* KM. — Különös nyomatékos használata van a *de*-nek ebben a mondatban: *Gyütt be év vándulló, de mégát a szájábo a falat* (abban a pillanatban) KK.

Az érintkező előidejűség kötőszava *miháncs*: *Miháncs bánot van, minygyá rossz a szemém* KMf. KS.

Feltűnők az oly következményes mondatok, melyek tkp. csak a főmondat értelmét fokozzák: *Akki szereti, annyit éhetné, hos sokat* K. *Ollan haragot szerzett magának, hogy igen nah haragot* Ko.

A jelző mondatok szórend szempontjából figyelemre méltók; t. i. nagyon gyakran a mellékmondatban helyezkedik el a jelzett szó a vonatkozó névmás után (Vö. Pvid. nyj. 19.): *A nyujtoba ammi szég van, a zágosfa* B. *A tekintetés urtú akit rítet vettünk, av vót a zéső* B. *Akki gyütt kocsi Bándrú, ah hozott haza* KV. *A Radóházi pusztán innej akki van, az a Vörözs-birtok* A.

Még egy érdekes stilisztikai sajáttságot kell felemlítenem. Népünk elbeszélés közben nagyon szereti a fokozást, ismétlést, a rokonjelentésű szók használatát. Ez az oka, hogy annyi az ikerszó nyelvjárásunkban (l. 12. lap), de más szókkal is elégszer előfordul: *Mentü jobban töri-marja* B. *A zembër töri-zuzza* B. *Kikondiszta, kihógatta* KM. *Lesi, várgyo* a kirá a kecskéket KMf. *Én is odamének hozzád, meglátogatlak* KMf. *Ékezdett beszinyi, karattyúnyi* Ko. *Halottak hetibe nem szabad meszényi, kennyi* a házot KP. *Nekünk igen tópra köll, körömre ányi* B. (Vö. még: *J^{uó} kibeszígyé, szovazattya* van, Csikvánd, Győr m. *Tüzeli* a lábom, *iget*i, Sikátor, Veszprém m.)

¹ Az 'igen' így hátratéve a 'de' nélkül is előfordul: *Mírgelődik a zasszony igen* KP. *Teccött neki igen a furuglállásso* KMf.

IV. TÁJSZÓGYŰJTEMÉNY.

Személynevek.

- bális*: házaló olasz H.
banda: tömeg, csapat (»gyün a másik banda«) K.
bërábër: kubikos H.
cémestër: egyházi A. V. Cs. P.
csoszogó: 1. leánykérő; 2. kérés (»a csoszogót aj járto ki«). KP.
fűszékfentő AS. Mi, *fentőfűszék* KP.: utolsó gyerek.
gyerkőce: gyerek KP.
iftyur, iftyasszony: a szegényebbek a módosakat így hívják, ha 70 éves is. Kk. [vány S.
járkellő: jámborabb fajta zsi-
kacatos: zsi bárus K.
kényeres: cseléd (»ez a Kelemén kényeressé.«) Me.
kényérpusztító, kényérmagazin: naplopó cseléd Me.
körömfonó: állatorvos V.
motring: zsidó boltos H.
nász: a házastársak szülei egymáshoz V. (*nászasasszony* P.)
szencsigés atyám: a plébános megszólítása K.
talált ember: máshonnan ide került e. A.
tislér: asztalos P.

Ruházat.

- dómán* KP., *mándli* H.: kabát.
lájbi H., *puruszlák* H.: mellény.
rékli fajták: *bluiz* H., *bubos* (a vállon puffadt) KP., *kaca* H., *kacabajkó* P. AS., *bajkó* KP. (vastagabb fajta), *kéféránc* H., *röppencs* (le nem kötött) AS., *röpüllő* (u. a.) H., *tülem elálló* S., *tüledálló* H. (u. a.), *teshálló* H., *rütyü* (nyári) KP.; — *rütyőke* H. *rékli* AS. (férfikabát)
tucigatya KMf. *tutyigatya* AS. szűk gatyá.
korcba szedi a gatyát: ráncba (régente finoman, úgy hogy órahosszat is eltartott) AS.
toppans: bőrpapucs AS.

Ételek.

- cicége*: lepényféle krumplis tészta KP.
disznóláb: sonka K.
föcsté: a megberjazott tehén első teje Cs.
gébula: pálinka AS.
gölödi: krumplis pogácsa AS.
kalinkó: fonott kalács KP.
keszóce: főlés közben levő lekvár V.

- kókonnya*: keményre főtt tojás H.
lampos: lépes méz, üres l.: lép Kk.
peszmege: nem sikerült tészta G.
piritussa: megpirosult tészta Mi.
pörc: töpörtyű AS.
porozinkó: smarni KP.
szérdák: másod tej Mi.
tejes mucóka: tejleves csipkedet-
 tel AS.
tilinka, orvosság: pálinka Ko.
votyka: másodtej Mi. Cs.

Állatok.

- fülmász*: fülbemászó (bogár; egy nem fognak be, csak a legelőre
maca: csikó G. [embertől] T. hajtanak B.
putyuli: kis csibe (kedveskedő zérnaszörü (ló): hamvas fehér,
 kifejezés) Kk. világos egérszürke AS.
rideg tinó, marha: melyet még zsömleszörü (tehén) B.

Növények.

- aszott*: tüskés gaz Kk.
biling: szőlőgerezd S.
bab fajták: *kokastökü* b. (hosszú-
 kás) Kk. — *ringgyóbab* I. *sza-
 habab* EH. (cifra, tarka), *vaj-
 bab* (sárga, gyorsan megfő).
cicfarkóró: egérfarkú cickóró Me.
csadé: lehullott falevél Mi.
csalit: az erdőben lehullott, sűrű,
 száraz falevél Mi.
csuvít: sásféle növény Me.
dobzó: gömbölyű szilva Kk. AS.
galambica: piros v. kék hátú,
 ehető gomba Mi.
gélva: rendes fán termő szelid
 gomba Mi.
istenátka tüske: csitke KS.
lúfogu kukorica: (nagyszemű) KP.
murnya: potyadék szalma S.
ocsó: a gabona alja EH.
pagony: fiatal erdő KP.
pap: a keresztben a legfelső
 kéve H.
pesztérice: fakínövés, fatüdő (lab-
 dát szoktak csinálni belőle a
 gyerekek) S.
pöszércefű: pemetefű (gyógyi-
 társra) A.
susnya: törmelékág AS.
szár: kukoricaszár, csalamádé Cs.
szarkagáborgyán: tövisszúró gé-
 bics S.
szülesség: takarmány V.
törzsökgomba: ehető gombafaj
 (TSz.: kucsmagomba) Mi.
vérgányo: tinorrú gomba Mi.

Eszközök.¹

- akona*: 1. hordódonga Mi. 2. a
 hordó fenekén levő dugó G.
asztófija: fiók KP.
bak: 1. az asztagot, szalmatetőt
 leszorító, összekötött két fa-
 darab. 2. X—X alakú, fűré-
 szelésnél használt eszköz.
bakszekér: lécestaticska H. AS. KM.
bicske: széles, görbe cipéskés H.
böckő: furkó P.
bodon: a kút fenekén levő káva,
 melyre a követ rakják S.
bokállo, ürge: kbl. 3 decis cserép-
 korsó AS.

¹ A kocsi, eke, kasza, iga rajzát, s összefüggő leírását (éppúgy a házét is) lásd: »A pápavid. nyelvj.-ban.

- bókkon*: jáccó kisafa H.
borosta: meszelő A.
böskekorósó: széles szájú korsó KP.
bucsér: vesszőből font domború tetejű, s ajtóval ellátott kosár, melybe a csibés tyúkot szokták elzárni éjjelre S.
bucskó: kulacs nagyságú kis lapos hordó V.
burkuskosár: l. bucsér KP.
celőke: bot, fitykös AS.
cigonvella: négyágú vasvilla A.
csántérfa: gerenda, amire a pincében a boros hordókat rakják AS.
csikótészeg: az ekerúd végén levő szeg AS. KM.
csillag: az órainga rózsája A. KP.
csin: a hordódongának fenék alatt levő része Mi.
csobáⁿ: nagyobb fajta csobolyó S.
cukpánt: a kocsivánkost és tengelytokot összekötő vas H.
dörgüllő: mángorlófa KP.
észtérgya: eresz AS.
fertá: kbl. 14 literes sajtár E.
fogatil: fogantyú G. [AS.
förhénc: a kocsirúd tövét keresztelő fa, amin a két hámfá lóg H. S.
ganajkup: trágyahalom H.
golóbics: golyó EH. Ke.
gürgő P., *gurgati KP.*, *gurgula AS.*: henger.
guzslánc: szántólánc az eketaligán Mi.
hadar (a kasza hadargya): a két kacs közti rész V.
hamislik: másik lyuk az igában a nyagszeg számára, ha az ökrök nem egyformán húznak Mi.
hasló: a kocsit közepén keresztelő rúd, mely felhágásra való H.
héjjas: 3—4 petrence szénából álló kis kazal M.
hergelik: padlásablak Kk. KP. V.
hidegvágó: véső, melyet vasvágásra használnak Me.
himodi legiⁿ: az a rúd, amellyel a kidüléssel fenyegető kazalt meg szokták támogatni. (Onnan származik, mert a himodi legények igen duhajkodók) S.
iga: H. KM. KP. (nem járom).
izsling: faltalan kunyhó-féle a kertben S.
káferka: kbl. két l. tartalmú egyfülű mustmérő S. Cs.
kagyilló: borprésnek a tetején levő anyacsavarja AS.
káhközö: a fal és a kályha közti rész KP.
káhoszēm: befelé domborodó kályhacserép KP.
káhovállo: a kályha közepetáján, a négy sarkon kiálló rész KP.
kapacs: ganajhuzó csáklya KP.
kapufa: kapufélfa KP.
kert: fonott kerítés KP.
kenygyel: kosár füle G.
kerékjászu: az istállóban kútkávaalakú hely, melyben takarmány van KP.
kerítő: a vargák vésőforma vékony kése H.
kódisház: a templomkapu elé épített pitvarféle KP.
kögyökszég: a taligarúd alatt levő szeg Mi.
komp: emberi kéz hányta kis halom (legtöbbnyire határdomb) P.
kupás véső: hengeralakúan kivájt favéső szerszám Me.
kükérész(t)fa: fából P.
kurugla: szénvonó G. Cs.
lapátásó: lapát alakú ásó S.
miⁿ (a kút minnyé): gém Cs. — *nyil* (u. a.) AS. Kk. Mi.
merékle: a szalmakazal végső csúcsába dugott karó; (ha vmi nagyon egyenēs: »úgy á, mind ém merékle«) AS.

- musta*: vas a bőr lapítására (varga-szerszám) H.
- nyakravaló*: kapunyakvas K.
- nyárs*: hosszú rúd, amivel a szalmát a vállon föl hordják a kazalra H. KM. [csomó S.
- pap*: a háztető végére tett zsupparinytya: 1. parityya (gumi puská; 2. töke (»mindig mozog a parinytyájo«) J.
- pélvakutyó*: kis kamraféle a polyva számára H. AS. Mi. KM.
- pércszög*: az iga belsőfáját, a felső részhez erősíti kis faszeg Mi.
- pislancs*: mécs KM.
- pöcs*: a kasza nyakán levő kis rön: sütő KP. [vasszög H.
- rëndfa*: táblatartóállvány alakú fogas, amire a húst akasztják a hentesek H.
- rúd*: a kereszt hosszában álló kéve H.
- sarabuló*: vésőforma eszköz a gyom kiirtására G.
- seggés gica*: a legalsó gicasor a háztetőn KP.
- silinga*: medencealakú kosár forgácsból G.
- szájos*: korsó P.
- szalu*: vályú kivájására használt szerszám (baltanagyságú fanyeles véső, mely a végén behajlik ívalakúan) Me.
- szege*: a ház gerincén levő szalmakötegek.
- szeleménágos*: a ház homlokzatának közepén a földből kiálló gerenda, melyen a főszelemen vége nyugszik. (Csupán itt látam ily házakat) P.
- tálos*: tányértartó A.
- tézsza*: a négyes ökörfogatnál az első két ökör rúdja H.
- topor*: szekerce Me.
- töreküllő géráblo*: a töreket összegereblyélő H.
- törzsök*: kendentartó rúd Mi.
- totyalábos*: három lábú, fölfelé keskenyedő lábos P.
- üstök*: a tetőnek a ház elején levő kiugrása P.
- zohent*: dimbes-dombos hely S.

A szövőszék részei.

Bordaládo (A. AS. EH.) a szövőszék négyszögletes ráámája, ez üti össze a vásznat, s a bordában van (A. EH.). A *szérszám* (EH. A.), melynek négy levele van (EH.), vezeti a fonalat s *csigat* (A.) tartja; alatta a négy *hámfo* (EH.) lèhuzza a szerszámot, a négy *sámlo* (EH. AS.) vezeti a hámfákat; a fonalat a *durung*-ra tekerik (EH. *fonalas durung* A.), melyet azután öt *seft* (EH.) vezet; a sefteket szijon lógó súly, a *margin* (EH. A.) tartja vissza. — A *feszítő* (A. EH.) a borda szélességét tartja (két kardalakú fa), elül a *mell-durung* (A. EH.), ezen csúszik a vászon, s ráámegy a *csuszódurungra* (A. EH.), *vásznos durungra* (EH.). A fonalas durungot a *máté* (A. EH.) tartja vissza a rajta levő fonalas karikánál fogva. — Az egész összetartója a két *ósó* még a két *fösó régöl* (EH., *légöl* A.) fölül, alul szintén két-két *mellikrégöl* (EH.). A lábajtó neve *nyomotik* (A.). A fonal a *csívére* van rácsavarva (A. AS. EH.), mely a *vetüllő*-ben van (*vetüllő* is EH. AS. *fapicsa* A. AS.). A csívére külön gombolyító szerkezettel hajtják a fonalat (*csívüllő* A.). Amire ráhajtják, az a *csívüllő vitolla* (EH.), ennek a tartója *vitolla alla* (EH.). A vitollát a *csívüllő rokka* (EH.) hajtja. A szérszámban levő fonalakat *nyüstnek* (A. EH.) nevezik.

Egyéb tájszók.

a) *Igék.*

ágyoz: a nyomtatásnál a kéréket szétterezeti K.

andalog: lopja a napot G.

bakfincál: bukfencez AS. Mi.

beállt: berúg KM.

bekétyent: berúg AS.

belecsingószkodik: belecsimpaszkozik KM.

bértáful: virraszt G.

bócörög: támolyog KM.

bólogat: bóbiskul KMf.

böstörködik: haragszik KM.

buffogat: bőfög (a gyomor) K.

cafog (a szómába ja nyárs; rajta a ruha): nyetlik, izég-mozog, lötyög KM.

cérlál: ballag (»it cérlát vígig«) KMf.

csabukkul: csavarog (»méguntam má ja csabukkulást, mékházosodom«) Mi.

csárog: fecseg, csacsog (»nő csároggy«) P.

csatollál: kószál, csavarog Mi. KMf.

csiápu: tengődik, senyved (növény) AS.

csingalódik: ingerel AS.

csivül: csőalakú fára spárgát gombolyít (a szövésnél) A.

csovaaszt: hazudik KM.

csülkőkődik: vesződik, dolgozik V.

díbil-dobál: szétszór mindent KM.

diszlik (nem igen diszlik a dolog: nem jól megy) AS.

dözzög: nehézkesen megy G.

écsestérkél: elront KM.

édöngődik: tengődik, élél AS.

éhérdá: elpazarol Mi.

elinal: gyorsan elmegy KM.

előznyi, nagyúnyi: a kéréket csépelni (azután terítik szét, az 'ágyozás') KK.

épagonyáto (a gyég): elverte H.

épörked (a kukorica): elperzsülődik AS.

épiszlik: elporlik AS.

éprékkütő mind a pizit: elver, elpazarol AS.

észapornyikáz: szaporán beszél S.

étimmedt: elveszett KMf.

farcinál: kikérdez KM.

főhorkonyik: fölfortyan vki ellen Sz.

főhumorodik (a napon): a széle fölfelé görbül, fölhajlik G.

főkóddott: fölhólyagzott KMf.

gabbadoz: lassan megy KM.

góttul: (az állat) bágyadt G. Mi.

gyegyétik: kedveztek neki K.

györtet: felesel (»ne györtess annyit«) AS.

hajjal: keres (mit hajcul) Ke.

használ (kínáláskor mondják: teszik hasznányi) KP.

hégységdik: kevélyen jár KM.

hulládoznak a gyerekek az iskolába: szállinkóznak A.

hüpög: elfojtottan sír, zokog S.

ipéredik szípeñn: nő V. KM.

épüllök: építkezem Sz.

irtünk em másik falut: megérkezünk — ba H.

iszonkodik: iszonyodik, ámúl (»ollanokat émondott bétüvö, hocs csak ugy iszonkonnak rajta«) KS.

kacsmarog: teszi a szépet S.

kalamajkáz: ficáncol KM.

kalézul: csavarog Mi. V.

kámpicsorodik: sírni kezd, KM.

kap: talál (»a vőlegény tapogattott, dërik menyasszonyra kapott«) T

ketet: keres KM.

kelebólál: kóborol KMf.

kibeszi: elbeszél KP.

kicseder (gazit, fát): kicsavar G.

kigombúta: elverte KM.

kiigazul: kigyógyul (»ritka akki kiigazul belöllö«) H.

- kisatul*: kiprésel, sajtol Kk.
kikondísztá: kihógatta KM.
koculódik: alkudozik KM.
kórál: böngész, tarlóz AS.
korfenyál (a disznó): ordít, dörömböl, mikor éhes S.
kotág: jár a szája, fecseg («ne kotágy») P.
kotál: kotkodácsol Cs.
kötölődzik: ruháját magán rendbe hozza KM.
következik: búcsuzik KM.
kukoricáz: mókázik («nem kukoricázok velè») AS.
kundász, *kundász*: keres Kmf.
kurkál: kotor, piszkál KM. S.
kuruszpul: vásít («né kuruszpúd azt a ruhát») AS.
küszködik: ingerkedik KM.
lébeszl: elbeszél («borzasztó lébeszíni») EH.
léesztékél: az ekéről az ösztökével lekotorja a földet Kmf.
lefetyül: habzsol.
lékecul: négykézláb áll KM.
lököppeszt: lenyúz (bört).
lethehenyettünk: leheveredik H.
letyétülódik: megvagyunk letyétülödvö: meglepve V.
lóditt: 1. taszít; 2. hazudik («ne lódiij akkorát»)
lómbál KK. *lómbítál* Mi.: hintál.
mégenyekésül (a tej): megromlik Ko. [KM.
mégbörzöget: a szénát elteríti B.
mégebüllötté magát: rossz lett KM.
mégesik: megakad («még vagyunk ezsvé a sargyumunkávó») B.
méggeccen (az üveg): összekoccan Me. [sok evésbe.
mégmohózkodik: belecsömörlik a *mégregütük*, hogy ez a ház rossz lesz: megjósol KV.
mégszülled: elszéled AS.
mégfelettem: elfelejtettem H. S.
mégहितtyül: megszeppen V.
mékkátlok a tanító urnak: följelentlek PK.
- mékkeverédett* szögin embér: megbolondult A.
mékköppeszt: megkopaszt Me.
méktötté nekijjé: megigézte Mi.
mellküli a dügot: kerüli V.
motorász: foglalatoskodik, dolgozik («mindig ott motorász») K.
motyog: lassan, lomhán tesz AS.
nekidurállo magát: nekifekszik a munkának, egész lélekkel dolgozik AS.
nyaktat, *nyektet*: nyaggat, ríkat KM.
nyűködik: bajlódik («födökké nyűködik») K.
odasom: oldalba dob Mi.
öklük: ömlik («csakugy öklött a láng»)
őringü: eszeveszetten szalad («csakugy őringüt, usz szalatt») Mi.
összöppizslött rajt a zesétt ganaj: szétmállott Kk. B.
összörendünyi: összehord («hat szekért tuttunk összörendünyi belüllö») Sz.
összöszakul: összezúzik H.
pacsmangul: tócsában, sárban játszik V.
panaszul: fölhány («nem panasztam a kényeret») K.
papul: fecseg KM.
patalléroz: csavarog KM.
pészterkél: játékos dolgot végez, ami nem szakmája; csak próbálgat G.
pilled: lankad, bágyad G. Mi.
pipázik a Ság: esős időben leszáll a felhő a hegyre és ködbe burkoltnak látszik a teteje S.
prézsmítál: haszontalanságokat összebeszél, fecseg AS.
risszant: mulat («de jót risszantottunk») AS.
rötyög a bésejé: korog, hörög KP.
rühelódik: vakaródik KM.
sarabul (gyomot): fölvág G.

sedrefércez: hányja-veti a csipejét menés közben S.

sörgyáz: süvit, zúgó hangot ad futás közben (»csak us sórgyázott um mēnt«) Mi.

sörínkēgytyk rajta: legyen rajta K.

szatyakul: pipáz KM.

szütyөгet-szütyөгet: orrát szívja KM.

szómáznyi: a szétterített gabona cséplése KK.

szovaz: szónokol EH.

szükittēm: kétlem KMf.

tartózik: tartózkodik (»hun tartózik?«) K.

tátogat: bámul KM.

tész: hisz (»asz tettē, hogy az ördög«) KP.

törekül: törekszik K.

tünekedik: töpreng KM.

türrөгet: prüszköl KP.

tud: hisz (»asz tutták, hogy a köd árviz«) KP.

ükölödik: (a gyomor): fölbüfög, mikor a hányás erőtetű AS. G.

vakérász: fogdos (»nē vakérássz!« I.)

vedel: iszik KM.

zalámbul: csavarog, kószál G. KM. M. Mi.

zsimbölög: betegeskedik KM.

zsinatul: fecseg, lármáz (»ne zsinatull annyit«) KMf.

b) Főnevek.

bēnga: száraz köhögés (»teli van bēngávó«) AS.

böcsüleccsīg (a böcsüleccsīg mēk-keres minden lēánt«) P.

condora: rész (»ösmernyi kő minden condoráját ennek a masínának«) AS.

csécs: kiütés (*csécsšelēs*: himlőhelyes) G. KM.

csonka v. *torkos csütörtök*: húshagyó kedd után való csütörtök (mert ami megmaradt

kedden, azt szokták elfogyasztani) P.

csököny: csökönyösség (»igēn nacs csököny van bennē«) M.

csoport: göröngy B. (*csoportsó*: darabos só Ko).

dus: körtánc égő gyertya vagy lány körül, kinek a fején borral telt pohár van G. KM.

ekcemonca: vacak V.

eleven kényesó: higany P.

fejkötő ádomás: kárlátó (a menyasszony szüleinek látogatása az esküvő után köv. vasárnap; ekkor mondják: »a fejkötő északaggyon, a zasszom mēg mēgmaraggyoⁿ«) S. KP.

fóka (falka): rész (»még tavali ēf fókájo«) KP.

főszél: északi szél; *őszél* v. *kuk-szél*: déli szél KM.

fottán: holdfogytán KMf.

gezemice: vacak (mindēnfēli g.) AS.

gogyolla: golyva HG.

gyēhēnnadög: gazember, akasztófára való CD.

hajcūhej: sürgés-forgás (»ollan hajcūhejbe vót«).

hanzsík: zombék Mi. (*hanzsíkos föld*: 1. vakandturásos, 2. zombékos AS.).

iszé(l): sík, szabad terület (»a ziszére kimēnēk; a ziszélēn fuj a szél igēn«) AS.

hibábo vagyok: bajom van KMf.

karc: lelkészi és tanítói gabona AS. Mf. P.

karé: kör (»karéba jáccottak, karéba fokták«) K. S.

kitalállás: találmány (»igēn különös kitalállások aok«) KP.

kū: mennykő a (»lētött kü«) K.

kup: kupac KMf.

lélēkösmēret: lelkiismeret Ko.

limbus: süppedékes, posványos hely G. KP.

linkó: mocsaras hely P. KP.

ludvérc: lidérc KMf.
marhajárás: marhalegelő Sz.
muszábú vüttek é K.
nádrofájás: gyomorgöres H. (vö.
 »ollan nádrázs vagyok« G.)
neveccsig: nevetés: (»maj megszakkattunk neveccsigünkbe«) H.
osztá: osztozás (»akarhun vót osztá«) K.
palozs: záptojás KM.
perszót: sziporka Mi.; szalmaégés után maradt hamu KM.
pocák: otthagytott ételmaradék (»nő pocákú, nő edd még más pocáktyát«) KP.
ragyaesső: napos eső, peronoszpora.
rapottyáro ígött: tönkre ígött; (r. zuzlak) AS.
rastag vót: pihenés katonai menetelés közben K.
róta (»ér róta eső«): rész, részlet S.
sódér: lapockacsont AS.
szögedís: oldalszúrás KM.
tasli: pofon S.
tejesfazékozás: leányok játéka; néhány kavicsot tesznek egy tejesfazékba, körbe állnak, a fazekat megcsörgetik, ezután kézből-kézbe dobják; aki elejti, s a fazekat összetöri: kinevetik Me.
tökrováson van: halálán AS.
törtínet (ollan, mind ek kis törtínet): csinos, nagyon szép A.
ujján vetnyi nem jó: új holdkor I. KMf.
vögye a sebnek: geny G.
zuzás: kukoricamorzsolás KM.
zsibaj: nesz, lárma KM.

c) Melléknevek

akurátissan: kellően K.
alpárias: egyszerű ruháju, köznapias G.
blica: ostoba G.

buta G. Sz.
bászli: mafla H.
bélébüszhött: válogató, finnyás gyomrú KM.
bincsókos: kinövéses, forradásos (kéz, láb).
bömcí: nagyevő, kövér G.
böszme: ostoba H.
csármo: böbeszédű G. A.
csédvás: semmirevaló G.
csipértés (a lú): sánta AS.
csöpétés: cserjés AS.
csörfös: csahos, fecsegő AS. Me. KM.
déványos: jó minőségű (»a zab nem vót déványos«) Me. Mi. EH.
döher: nehézkes, otromba G. H.
dorzanyós: mogorva AS.
düddő: lusta, kövér P.
dulló: akadémós, durcás gyerek G.
előhasi (disznó, tehén), melynek először van kölyke S.
égygek vótak: egy nézetten H.
érdékés: érdemes (nem érdékés szénnyi«) K.
ergellős: házsártos Mi.
erős: melles P.
észér: mohó, kapzsi KM.
fás (marha): csontos H.
ficsúros: gavalléros, gígerli legény AS.
fölösleges vót: rettenetes, igen nagy K.
foszlányos: rongyos G.
fosztorforma: rongyos H.
gabórgyás (üdő): zivataros Mi.
gërnya P. *gërnye* S.: sovány.
gornyatt: bágyadt KM.
gyihos (lú): tüzes G. AS.
győző: munkabíró (»mëllen győző«) K.
haggyán (ember): semmivel sem törődő P.
haspók: nagyhasú KM.
hebehurgya: meggondolatlan, kapkodó Me.
hëgyës: hetyke, büszke P.

horhácsos (fa): csomós G.
huzmiⁿ: kapzsi G.
ildomos (állat): formás, szép H.
ülés («a buza még a rozs szó-
 májo»): kemény, erős KM.
kackiás: szépen öltözött s büszkén
 menő leány KM.
kajneszës: lármázó, goromba gye-
 rek KM.
kámpicsorodott (fa, ember): görbe
 növéssü V.
kamuti: alamuszi Me.
kedvező: jól álló (>igén kedvező
 vót neki) P.
kelebóla: rakoncátlan, szeles Me.;
 — hülye AS.
kelehajdi (éf fejríp): szeles, bo-
 londforma A.
kerekës: kerek («Sági legin gaval-
 lér — Kerekës mind a tal-
 lér») V.
ketyóros (kalap): betyárosan félre-
 csapott, («mellen ketyóros ka-
 laptya van»)
kiálló, kitarító föld B.
kiváncsi: ha kíváncsi (= kívánja),
 mégtéheti Cs.
lampértos: nagyot halló KM.
langaléta: hórihorgas S.
lotyhatt (valagú): széles, zsiros,
 lötyögős AS.
lüttyő: elhagyatott P.
makabula: mula G.
maszla V., *mészla* KP.: buta,
 mafla.
mélák ef fija van a Lakosnénak:
 tátott szájú, együgyü A. H.
mereviⁿ: mind («m. émentek
 innejhazú A., beméntek m. KP.,
 a lovak ágyúttek m., de ja
 katonák ot marattak a vízbe»
 KS. KM.)
mothos: nagyévó KM.
nyavalgó vót: beteges P.
ölögendő mírgessem mégy: elég
 (ezt ritkán mondják) B. G.

péránytyás: piszkos, zsiros G.
ramatyos: piszkos KP. [KMf.
rögtönösebbeⁿ: gyorsabban (mentü
 r.) K.
ruharézmiⁿ: ruháját szaggató,
 vásott gyerek (të r.!) AS.
sávolos, himes: csikos KM.
sedreférc: szeles (leány) G.
silapsi: 1. (kalap) összegyürt
 szélű; — 2. (ember:) együgyü,
 ügyetlen G.
süsü: mafla KP.
szépénytyó: rossz leány G.
szörszön embër: serény, iparkodó;
 në *szörszönköggy* annyira AS.
szükön hiszem: kételkedem benne
 AS. (vö. *szükítettm* KMf.)
tahó: buta H.
tohonya: lusta AS.
tömöcskös: tömzsi (t. répa: össze-
 nyomott alakú) G.
töppett (gyümölcs): mikor rom-
 lani kezd Me.
toszonkos: lassú, gyámoltalan AS.
tüszhe (?): himlőhelyes KMf.
trapli: lassú, lusta KP.
vacakos: széles, testes, erős (gye-
 rek, ember) G.
vonyós: szívós, nedves Me.
votyongóba: van: dolog nélkül
 van KM.

d) *Határozók*:

abba való vagyok: azt hiszem KMf.
átobotábo: nagyjában H.
átullábo: általában, átlag H.
égygátollán: ua. K.
ellembátú: átellenben H.
össég (ide gyütté) H., *mögösség*
 (más) H. S., *mögést* K.: megint.
gyakortább: gyakrabban Cs.
korányossan: korán V.
lám mondom S., *nám* m. K. P.
szintig: szintén H. AS. B. A.
vegyelvë: vegyest P.

Idegen szók:

<i>ájër</i> : levegő K.	mentén levő töltés oldala S.,
<i>élevátër</i> : elevátor (amivel a szalmát a kazalra fölszállítják) M.	<i>Pësungárok</i> V. [AS.]
<i>lóger</i> : tábor (katonától) K.	<i>rászli</i> : melegítő rács a tűzhelyen
<i>potor</i> : motor KP.	<i>rëstëgráció</i> : vasuti vendéglő V.
<i>pësung</i> (?Beschwing): a vasut	<i>rëtërdál</i> : hátrál. [KP.]
	<i>suglat</i> : sublat (fiókos szekrény)

Puszták, majorok.

Putrimajor (Sz.) — Kajmáti m., Hapronygya (Rigó m.), Szímezző, Cigámmajor, Keménési m. (H.) — Bagóvár, Sándor m., Ujmajor (G.). — Apáti p. (Marcó), Csérka (Csérhát; M.). — Sucki m. (KM.) — Rúza m. (B.). — Bokod (I.) — Juta, Bárnévóna, (Földvár; egy uraság elvesztette kártyán, s így kiáltott föl), Koplaló (Lánka p. S.). — Kínlód major (T.) — Börzsönyi m. (KS.) — Csuka m. (Cs.) — Kirákut, Józsefházo, Margitházo (Ke.) — Dëszkaház, Pinkóc (P.)

Vizek, árkok, kutak.

Marcó, Kalányis, Lúsztató, Ujárok, Horvátárok (Sz.). — Ránd, Bihófürdő, Póna, Cinca, Bitfa, Érárok (H.). — Pësungárok (Beschwing; V.). — Rőke (árok KM.) — Kondorászi tó, Bürü tó (AS.) — Csikászó, Hóttó (Kk.) — Bodonkut (KK.) — Kódó (I.) — Malomárok, Nakkanáris (Ko.) — Békástó, Szöllőtó, Nattó (S.) — Szarkató (KS.) — Rekëttyetó, Hegetó, Pincësgödör (a monda szerint egykor a vörös barátok kolostorának pincéje volt; a zsványok orgazdái voltak, s a kolostor elsülyedt), Muzsika (hosszukás), Sárkánygödör (nagyon mély), Kettőskut, Várkut, Váralli kut (A.). — Szëmés tó, Hosszitó, Kanászkut, Lánka (mocsaras hely; ebben egy mély hely: Örvüⁿ), Szunyogér (Cs.). — Halastó (Ke.) — Linkó, Nímëdvogy (P.) — Bankástó (KP.).

Hidak.

Ragyogai hid (a Rábán), Csákász higgya (A.).

Falurészek, utcák.

Napnyugati szër, Zsöllérházok, Kertali ucca (Sz.). — Kisszër, Petend, Sápótaji ucca (G.). — Godëna (mocsáros rész), Kurgyó (hegyen félreeső rész), Burgyánkert (AS.). — Kódisház (magános ház az erdőben, koldusok számára. Kk.) — Kopazdomb (szegények laknak rajta), Dögtemetó, Kutszër, Zsidóucca, Vidos, Gyöpucca, Gatyaszár (S.) — Romai ut (Ke.) — Haranggödör (Kd.) — Vadréce, Vadlud (egy sor; a házak szét vannak építve), Fejirkíp (meszelt szobor van benn) [P.] — Háromház (négy ház), Kertalla, Birkásház (KP.). — Kutyaszorittó, Szükucca (KM.).

Dülök.

Csonka Marcó, Pörösföd, Hosszuk, Ósótág, Faluhelalla, Paptag, Öregirtás, Korcand, Berék, Dobogó, Rongat, Szivács, Verémszér, Paperdejé, Répaszérdüllő, Sasfedejé, Terepes, Körtilés, Pattyantus (Pattantus), [Egyházas-Kesző].

Föhinszög, Hatrëndés, Sági uti d., Fiszfakuti d. Sózs d., Antal-eré, Főteleki, Páházi, Hégyalla, Utmelliki, Papriti d., Érmellik, Legelőre d., Főső d., Répaszéri d., Vicséri d., Közép Marcóra d., Ósó d., Kertfődek, Kertékalla, Marcali rít, Ujrit, Szöllő d., Bitangok, Taski d., (Taks Antal lakott rajta), Mocsolaalla, Erdőalla, Kúfejítő, Ósóér, Zsöllérmarcó, Némestag, Hőgyiszi utón föllüli d., Csirfődi d., Némésmarcó, Kisosztá, Kerittis, Erdősíg, Lovászerdő, Zsidótemető, Erdőali d., Futótiszta, Halé (< allé), Vizállás, Tagadó, Katószurdok, Kúhidi d., Szigligeti, Cigánházi d., Székiláb, Hatvanhódos, Tanárok (Szergény).

Sárvogyi d., Halomuti d., Hosszifődek, Csöncse, Szoboszlai tag, Amerika (Horváttag), Paptag, Mestértág, Pízverem, Kölestetői, Futótiszta, Murdok, Temető d., Argyillusi, Csigázs d., Ígís (Hőgyész).

Búdosó(alla), Sápota, Kálító (eredetileg Káldi-tó), Cökházo, Antóné főgyö, Kölestető, Szigetszér, Főgencs, Öregerdő, Ujerdő, Csapási d., Szédéruti d., Eri d., Úrgehegy, Kutyakert, Hantóji tábla, Hapranogyaji t., Csapásmelliki t., Erdőalatti t., Gyapárosi t., Pagony (kis sűrű erdő), Kertmelliké, Vasmajori t., Csucos t., Magyarokosi t., Második t., Nagyriti t., Kisriti t., Jankóerdő, Grófkuti, Homogödri, Körtilapi, Szénakuti, Zakol előtt való t., Főső, Középső, Ósó Szesszió, Himéshégyi t., Bébic, Tüzirtás, Zsidótemető, Dinnyegunyói t., Meskár, Poronai cser, Rossz cser, Radó cser, Sikálló lap, Kúbányo, Börzsönyi erdő (Gencs.)

Taski d., Tollasi (Nagyriti), Melliki d. (Nyilasok), Kigyósok (Tilosí főső d.), Keszeji utra d., Tizéhat lípis, Kiráföd, Magyarós, Vizezsvogy, Vizállás, Morgó, Ughi nyilas, Tilosí ósó, Cserék, Tilosallaji, Körtilés, Eresztviny, Há(s)zfolási kert, Vadómás (Magasi).

Alaksa, Sürüallaji, Tiloserdő, Ujhégy, Hanga, Kigyósi d., Bávánd, Sütfej (< Sédfej), Disznócsapás, Hégyföl, Öreghégy, Nyilas, Martonrít, Harangozóvogy, Palkócsér, Gólafiszék, Zug, Faluelejé, Vizállás, Szenygyörgy, Vadkert (Prépos), Homokalla, Tüskés, Koplalló (Vönöck).

Tanárok, Bodonkut, Nyilas, Keréksás, Kövecses, Morgó, Szilos, Kertalla, Vargaölís, Bocskorrít, Bikarít, Panyótag, Fodortag, Nyárostó, Hóttó, Kávás, Prépos, Fizes, Hanga, Pirivát, Rövidek (Kem.-Szt.-Márton).

Hótai d., Fenék, Tüske, Csornyika, Kalinygya, Cinca, Himéskú, Darrumezző, Nyel, Homórud, Pölö, Csörgeti, Kastékert, Dërma, Lenéskert, Ganyító, Fisztó, Bánd, Erdő, Kendérszér, Taligás, Tüskés, Somotai gödör, Szivázdomb, Fősősürü, Hajórit, Gulács, Egrés, Örsébet (Merse és Vath).

Petendi, Koppányi, Gátszér, Sömgyéni szér, Kistág, Körtilési bokor, Gyöpredüllő (Celldömök).

Szenkut, Zádókut (Áldó k.), Telihalom, Rúzsakuti, Bébidomb, Lányhalom, Kérészfa, Közép d., Bikaritek, Fenyős, Hermándomb, Föhén, Zsöllérpáskum, Marcó, Pozdomális, Tubicskert, Kukolla, Segvőgy, Bogácsos, Zsidrai domb, Magyarós, Kettőskuti d., Mágorta, Vaspáliktya (barlang) [A.-Ság].

Pozdomáris (belsőség), Fenyős, Paptüsső, Bikhát, Berékalla, Homok, Miskei, Nakköcski d., Hosszirít, Enyi erdő, Bekényi e., Sástó, Sóstó, Pörös, Lánycsalit. (N.-Köcsk).

Bucsfa, Marcó, Berék (vmikor sok erdősig vót), Vörösér, Mecciss, Bogaras, Kétárokközö, Öregárokközö, Mosóhel, Csal, Malomelejé, Gát, Szilos, Jajvőgy (lapos völgy, a víz többnyire előli a veteményt), Kövecses, Nyirésalla, Öregtag, Tövös, Aréndás, Cingertag, Fölösi főd (Boba).

Sástói, Fenyősi, Nigyesi, Dombi, Bodonkuti, Hegyallai, Szilfaji, Bozóti, Mágorta (Kem.-Kápolna).

Tizényóchód, Ígís, Barcavágás, Fészér, Csoromalla (vár volt), Bekⁿ, Hosszimegye, Göcihid, Szégvizé, Bikhát, Csapás, Kerített rit, Paperdó, Herga, Csordahajtó, Varsányi (Egyházas-Hetye).

Hosszi, Hégyuti, Berékalla, Sziget, Kissürü, Körtilés, Kövecses, Cénk, Guta, Tag, Dercóna, Kísó rit, Fertő, Enyi erdő, Kódisházi erdő, Kőrises, Enyi malom, Csonkás (Izsákfa).

Bár né vóna (kitünő föld), Párisfej, Padoskert, Sziléstelek, Ritás, Disznótag, Föhínlik, Szénigető, Hégyalla, Kokazsdomb (a Ság hegyen kiemelkedő rész), Csepri (a Ságon legelő), Tatár dombok (Mesteri).

Kertalla, Kiserdei d., Hatfai d., Nyirés, Nyirésalla, Tekei d., Agyaglik, Zseli, Avasali d., Fazikmezző, Árkosi d., Alájároi d., Kisharaszti, Erdő, Kuti d., Köcski határra d., Babai határra d., Vasutmelliki (Dombosrit), Malomelőtti d., Böröcvizi d., Salamonelejé, Feketéberki d., Parragi d., Árki d., Tuskósi d., Rövidéki d., Ósó ereszvény, Zsákfoji határra d. (Kocs).

Hanga, Jeruzsálém, Buda, Kövecses (Kódis uti d.), Nyócas, Tizedés, Kettős kapu, Gërha (hegy), Párnási, Ladakapu, Mónárkapu, Középcser, Prágo, Haraszta, Virágoskert (nincs benne virág), Hegyalla, Kiskut, Fialatos, Szibbukor dombgya, Banyafai vágás, Kacinta, Kocsok, Bajtízszög (Simonyi).

Nyukórá, Hosszitelek, Kérésztut, Hossziszí, Rövittelek, Kölesföd, Hérmántó, Csikbajt, Páskum (Haraszt), Papszér, Hégy, Cser (Tokoros).

Csépi d., Sástalakszér, Bokros, Sisagdombgya (Ósó gyöp), Cser, Sástó, Apádi, Sajgó, Hégyzser, Táborhel, Gazsidomb, Kopasz hegy, Kiskut, Szarkató, Láncvőgyő, Gásürü, Kámáhaskó (Kem.-Mihályfa).

Kertallai d., Tuskési d., Hosszi-, Rövidcsépi, Kávási, Békástói, Várasuti (Árkonalli), Kendérszér, Gömböstag, Dócitag, Miháfai, Asszonyi hegyalla, Nagyasszonyi d., Kismezzeji d., Cseri, Óllópatkó, Szabó Györtag (Györgytag), Néllitag, Bóditag, Hanyhagyó, Békástó, Bóházsdomb, Aranhegy Szenkuthégy, Gurdi hegy, Cseralla (Sömjén).

Rénke homlok, Csonkavár, Hásteté (Hárstető), Muzsika, Napra-

járó, Bogaras, Hencmezzeje, Nattó, Komlózsvógy, Csákász Mózes tag, Irtás, Szíkerék, Fűelő, Pógárrekettye, (Ostfi-Asszonyfa).

Hegyalla, Bésómezző, Rábomellik, Fügtag, Süttfej (Sédfej), Nyilas, Borzvógy, Gélhavógyó, Átó, Salamondomb, Akasztólap, Turivógy, Laponyás, Kódizsdomb (a legjobb helyen van), Sömgyéni d., Kanáris, Marinka, Homok, Sózsvógydomb, Iváncser, Miháfoi ut, Osfítas, Tetődomb, Imrecser, Gátitag, Aturecki cser (Zaturecki) [Csöngé].

Várdombi d., Nagyuti, Sózsvógy, Cser, Kiskávária, Csikbaji d., Salamon, Rekettye, Gyümölcsös, Tiszta rít (Csabi rít), Kábosztás kert, Falurít, Sömöreg (Kényeri).

Ördögfürdeji d., Fősó d., Tüskés, Tiszkeremes, Nyesétfa d., Faluköz, Pusztá, Naffódek, Várdomb, Lucernázs d., Naritti d., Fűellő, Hamvasrít, Hegedísrít, Tölös, Nyilas, Csörszfódi, Tulokszöglet, Pohárnikrít, Bérnát, Bogyuszég, Csóka, Bagórit, Kéréznérít, Párnásrít, Böc szöglet, Mindszentrít, Kábosztás, Vörösrít, Kertésríték, Tető, Hidelejé, Hidszöglet, Kotár (hiv. Katár) [Kecskéd].

Nagyuti d., Keszei ut, Kölesfódek, Gencsi ut, Pápoi ut, Gelegényés, Ószhalom, Simonföd, Mellikut, Disznópáskom, Kérészfa, Kettősfódek, Naacsapás, Pöcki d. (Sóstóka), Divószérék, Páli ut, Malomszöglet, Árboc szöglet, (hiv. Árvoc sz.), Galambosi rít, Hajduszöglet, Hercegrít, Csekapu, Mège, Selémrít, Vinceszöglet, Kódistag, Suttony, Cserék, Kirácut, Tulipántok, Kétutközi, Kohan, Háromhódk, Csikvánd bokra, Kertalla (Pápóc).

Bíroság, Kódistag (Kísótag), Magyalbs, Gencsi ut d., Selémrít, Cserésnyefa, Gelegényés, Erdőföd, Karicsapagon, Nasz szöglet, Cseralla, Rítfódek vígeje, Ósórít, Sürüalla, Visztér, Csonkás, Páskom, Leámmezeje, Tüskézsdomb, Kuddüllő, Hanygyálos, Sikátom (fás hely a Rába partján), Bikarít, Harasztalla, Gyönygyösfá, Dombföd, Szivafa, Hosszimège, Kisbányocser, Kölesfódek, Tizénnigyréndés, Öregesztör (régi írásban), Pápci utra d. [Kem.-Szt.-Péter].

Gúnynevek.

Mejjer Süle János, Micafér (Schmidthoffer), Cserepes, Tóparti, Peti Szakács, Kocsi, Vámos Döbrönte, Csahos Józsi, Pacó Mógor, Varga Süle, Mari Varga; Vári Döbrönte, Zsiga D., Ujzsidó, Kíri zs., Üzenet (mikor idejött, mindenkinek azt üzente, hogy olcsón ad), Rikkancs, Lágy zs. (puka ember), Gogyollás (golyvás), Dudok sógor, Ellik bácsi (mindig mutogatja, hogyan ellik a birka), Vinár öt perc (gyorsan menő asszony, azt mondta, öt perc alatt ott lesz, utóbb ezért:) Vonat, Virág Nímét (virágot viselt a kalapjába), Huszár N., Finta, Tompa, Kiskuti Nagy József, Biró N. Lajos, Tüskebujtár, Szomoru N., Pörkút, Csillag (Högyész).

Kosztos, Hideg Ádány (orvos, fázós), Bótos Süle, Dóri S., Ném számos S., Sárallási S., Baka S., Mánás S., Kurátor S., Pépi S., Turós Szabó, Bótos Sz., Mitugrejsz, Pili Mógor, Bujzi M., Magazin M., Szörös M. (tömött szakállá van), Csontrágó (az urakra mondják),

Csuf zsidó, Macska zs. (Kacz a neve), Hosszi Vida, Dombi V., Kis Nimét Pétér, Szabó Nagyok, Kis, Nagy, Szabó Mónárok (Gencs).

Rozsos, Gyura, Pálinkás, Görcs, Poccémkárász (kocsmáros), Tüske, Gellén Nagy István, Fodor Csészko, Sógor, Nyakigláb, Tusi, Hasér, Komáromi, Bognár, Ókulás, Gumi, Sindölös, Celi Ádány, Vizes, Kutasi, Fosató, Csupa csipke (állatra mondta), Csontos (Magasi).

Sós Babi, Burgyán Nagy Antó, Széköl Nagy János, Laki, Erdős Benkő (vmikor nagy erdeje volt), Csaló Bokányi, Házos Erős János, Kérésztés László (hét gyermeke meghalt, mindnek állított keresztet), Baba Nimét István, (babát árult, de mind a nyakán maradt), Rozsos Nagy Káró, Vági N., Marha Nimét János, Vizi, Kis Nagy Káró, Balog Nagy Antó (Vönöck).

Gyikinyes (apja, öregapja az volt), Vörös (a hajáról), Lütyek (sánta), Bormirigy, Facsat, Kotor, Aktinger (vmit tud németül, s mikor részeg ezt mondja), Krabinus, Rétó, Bunyaci, Lapátfülü, Simidelusz (Smidélusz) [Kem.-Szt.-Márton].

Malaclábu, Előhasi (új házasa), Védrad, Mitészik (mindig ezt kérdezi a vendégtől) [Merse].

Gömbölü Likcsán (Lichtenstein; kövér), Dallos Pista, Fekete (Celldömölk).

Szürnyók, Igaz magyar (mikor be van csipve, ezt mondja), Undok (bótos), Gazda Ferenc (az uraság gazdája), Sóttonyi (Sóttonyból való) [K.-Köcsk].

Bizik, Hetyeji (az apja onnan való), Kérac, Pocém, Turómácsik, Pulszki, Filokszér, Töreki, Kolláncs (Kullancs) [Boba].

Cimbér, Brácko, Bogár, Dögisz (halottkém) [Kem.-Kápolna]. Szürke, Kokastipró, Bolom Mária, Hégyi (Badacsonyból jött), Samu Mária (Horváth Mária; az apja Horváth Samu), Vak mészáros (rövidlátó), Selémfülü pap, Vidi (Vidon volt tanító), Dobérdány (Egyházasa-Hetye).

Tököli, Pérés, Pityér, Vircse, Kokas, Cukrász, Zenisz (fekete), Buborka, Bogár (fekete), Kutas (beleesett a kútba), Hérdi, Lisztés, Gogyvás, Tüle, Picin réce, Papagá(1), Pávo, Mázsás, Kupica, Szélindék, Baka (talpas), Pepecs, Rigó (fekete), Pajtás (mindenkit így hí). Cirkusz (cifra ruhában jár) [Izsákfa].

Bedi, Kamuti (sunyi embér), Kukucsi, Penisz, Nyakigláb, Mitugrász, Samaritánus (igen szeret spekulálni), Zsiros, Kuti (kút van a háza előtt), Uri (előkelőbb származású) [Mesteri].

Vaskódis, Katica (férfi: »jó fonyó vót, még jó figurázs vót«), Pille Kutasi, Akós (birkaakolt vett), Birkás (apja az volt), Kirá (»a zannya fölötöztetté, aotán aszontá: oan vam mind ek kirá«), Kis Isten, Baka, Huszár (volt is), Buzsi, Nasz Szalai, Hégyi (az öregapja neve volt), Sorki (sarkon lakik), Kutszéri, Kertali, Csülkös (hibás volt a lába), Jegyző (volt az apja), Temetei Hajas Lajos, Uri, Szikra (piros arcú), Sziva Laci, Gyeré Káró, Csunya Korsó, Tollazs zsidó, Halas (a halat nagyon szerette), Kopelé, Kany István (a neve Kun), András Csizmazija István (apja neve András volt), Mókus Ovádi, Ne fiam nyaka égyé (anyja mondta neki az ebédnél, ő meg azt

felelte rá: »a nyakáho nēm mēnek«, Tökmag (kis legény), Buborka, Szípasszony, Nagyasszony Trészka (anyja volt nagy), Csutora Kati (kis leány volt az édes anyja), Vörös óri, Edinyēs (evvel kereskedik), Bóti (bolt volt a házában), Zsidó Szalai, Mákszēm Sándor (anyja mondta: »lőköm kis mákszēmēm«,), Bajszos Ungor (Zongor a neve), Zsiros Zsuzsi (kövér), Barizs, Lötýög Takács (»leszek‘ helyett mondta), Masina (úgy eszik, mint a masina), Dēkás (könnyű ember), Tökmag, Mókus, Kaki; Bárdosi Dávid, kan Cseri — Púpos Pali Szalai — Ezek laknak egy sorba — Csőrüllő porüllő udvarba; fecske (kőműves), vőfiⁿ (csendőr) [Simonyi].

Tulipán (zsidó botos), Szemetes zsidó, Fakuti (volt régen előttük), Pacó (szerettē a pacót), Puskás (Kem.-Mihályfa).

Szómarágó (szóma van a szájábo pipa helétt), Jámbor (csöndes, de nagyon heves, ha haragos), Nab bajcu Lempor (Rempört, nincs bajusza), Puruszli (zsidó kocsmáros), Roszkorgyütt (jól megy neki), Kukucsi (mindig kukucsát, hogy gyün-ē a felesége, asztán átfutott a kocsmába), Kuruc (cigány), Roszoga, Góda, Lunya (ezek is), Bancsi, Pudi, Bogár József, Ketyéra Petó, Gece, Sörin Tóth, Büge (A.-Ság).

Soláto, Kuruc (Német a neve), Sanyám (édes anyját így hívta), Tilinkó (apjuk tilinkózni szokott), Varga, Bujdosó, Hajdu, Majsa, Lifak, Györkös, Pintér, Bakallós Bordácsék (napszámos, de hosszú baklós hálósipkában jár), Porósza Csöre (igen szereti a porószát: kukoricalisztből sült lepény), Borzas Nímēt (göndör az apjuk), Leves (zsidó boltos), Csintalan (u. a., mert nagyon eleven, ugrifüles ember, mindenkit becsap; öccse neki:) Kukac (Ostfi-Asszonyfa).

Mestēr Sándor, Szentē (Horváth) János, Ravasz, Rófös (kicsi), Faszi Sándor, Tök, Tikszar Varga (avval trágyázza a földjeit), Hajnöleső (mivel keletre volt a háza), Gazdag Nímēt, Szēgim Bókkon (gazdag, de szegénynek mondja magát), Sütő, Uri Varga, Postás V. (Német a neve), Barátom V. (mindenkit így szólít meg; neve: Német), Nagy Pál István (I. az apja), Kiskuti Nagy, Pizskos V., Roszkorgyütt (nem igen ment a boltja, s mindig azt mondta) [Csöngel].

Szücs, Gyöpi, Pitóri, Perneszi és Pörnecki (Kenyeri).

Cēruza (lopta), Pitóri, Hegedis, Beszli (Wechsl), Tikász, Golóbits, (tekegolyót lopott), Csutora Bálint, Hatos, Tompa (Kecskéd).

Leves, Gyurkó, Kurumpi, Sēráglás, Lellenes, Báró (félkegyelmű ember; bárónak mondja magát), Tőreki, Peti, Csébi, Barna, Bertyók, Vági süket (asztalos Vágról; azelőtt azasztalos valóban süket volt, így is hívták, most aztán ez kapta meg az ő nevét), Uri Peti, Csiszár, Ádány, Pizskos fülü, Mēgész, Futi (siet mindig), Bagó (bagósüvege van), Tikos, Tőkös, Naf fülü, Mēnkēskű, Neszes, Kapki, Faszi, Szēmók (nagy a szemöldöke), Gencsi, Páli (onnan jött), Csapodi, Sós, Szerēncsétlen Istók (Tērēstyénfai), Kis Jankó, Gombás (az öreganyja volt), Ujkéri (innen), Gērinfogó Gálos (szokott is fogni), Bujszi, Kis Kati, Hosszilábu, Surányi, Facsari (fösvény), Baka, Szentēs, Sörös, Lesi (sunyi ember), Csöndes, Povēda (sokat beszélő),

Csébi, Borka, Novák Cseh Ágoston (apja cseh), Gici, Persze, Káboszta Sári, Pitó, Déci, Öt kilós, Liptyutyu (lassú járású), Tollas (nem szokott fésülködni), Széplet (saroképületben lakott), Vaksi, Sükebóka (nagyot hall), Tüdő, Naccsoda (Pápóc).

Bujli, Mokogó zsidó (akadozva beszél), Hőbötülő (gyorsan beszél), Sutyér, Cumi, Sunyi, Dixi, Gábor, Pityér, Csurki, Peka, Hérmán, Csorba, Kiskuti, Harmichat, Jézus Berta (passzió-mondásban ő volt a Jézus), Baktér, Satu (olajsajtója volt), Turmuc, Szentés, Postás, Agyagosi, Fekszi, Feszés, Vörös (szeplős) [Kem.-Szt.-Péter].

Női keresztnevek. Rëza, Rëszka (Trëszka), Lidi, Liza (Örzszi), Funi (Fáni), Rozi, Naca, Marcsa, Mónika, Lina, Lóri (Laura) [Kisköcsk].

Ökörnevek: Busa, Vidra, Sudár, Boros, Csillag, Zsivány, Fínyés, Tikrës, Huszár, Böske, Tini, Galamb, Föcske, Szákás, Székfü, Hajnó, Narancs (E.-Hetye). — Sörös, Káplár, Huszár, Méci (K.-Köcsk).

Lónevek: Lenke, Szëdrës, Muksi, Csalfa, Remíny, Juci, Madár (E.-Hetye).

Kutyanev: Mi lëssz (Kisköcsk).

V. NÉPNYELVI HAGYOMÁNYOK.

Hasonlatok.

Ki vam, mind a Kozma bora (Bort tett a zasztóra, ippen annyi poharat adott, min köllött; aszonta: no ki vagyok).

Rutú vam, mind a Szu György. (Két hére mënt léánkíröbe, asztám mind a kettő ëccërre gyütt háztáj níznyi. Fökátott ére: »Ej de rutú vagyok.«)

Ráfizet, mind az Erös a kubikra. (Magasi.)

Jó, mind a Varga Istfán pizë. (Nëm tudott rajt eligazúnyi masinálaskor, mikor aután mëgmagyarázták nekijjë, aszonta, no mos má jó.)

Szaga vam, mind a Fiszfa (egy ember neve) táncánok.

Ul léüt, mind a husz piz. (Kem.-Sz.-Márton.)

Fíl tülö, mind a zördög a tömgyéntü.

Örúnek, mind a köteles kócnak.

Szuszog, minha pëlvát ëvëd vóna.

Belekeverëdëtt, mind a Burgyán a mellësbe (nëm tutta lëvetnyi).

Fő së vëszü, mind a Sándor a kalapdarabot.

Hógat, mind a siket disznó a buzábo.

Ollan könnyü, minha sunkát ëvëd vóna.

Së jó, së rossz, mind a krumplileves.

Mosolog, mind a zárpocipó.

Éveszëtt, mind a Nímët Gábor malaca. (El akarta adni a pápai vásáron, de útközben leesett a szekér hátuljából, s megindult haza felé. Mikor a pápai zökögös úthoz ért, észrevette, hogy nagyon

csöndes a malac. Hátra néz, de biz az elveszett. A szalóki kanásznál találta meg este a csordában) Merse.

Ollan üdő vam mind a turós mácsik; mind a tikër (szép holdvilágos éjjel).

Osszuk be, mind a Rózman (Mikor ríszög, mindig aszonygya, osszuk be.) Kecskéd.

Heten vannak, mind a markotai ördögök. (Markotán Ördög volt a biró neve, családjá héttagú.)

Pásszul, mind a Zábél szürö. (»Mëllik pásszul«, kirdësztik tülö, mikor próbát? — »Es së, as së,« feléte.) Pápóc.

Annyit ír neki, mind a süketnek, mikor jó réggét monnak. (Kem. Szt.-Péter.)

Elájút, mind a Póca macskájo. (Döglőfélben volt, de mikor hozzányultak, megmozdult, erre azt mondja Póca: csak elájult.)

Rëttenyik, mind a talát embër fija (Asszonfán lakik egy talát ember, mert a vidékről jöltre ráfogják, hogy úgy találták. Ennek a legényfia nem mert meghálni az istállóban; az apja azt mondja róla: ha zörög valami, mindig rëttenyik.) Ostfi-Asszonyfa.

Közmondások.

Szëgin embërnek szëgin a szërëncséjë.

Há vót? — Kendër ásztotnyi. (Mikor nem akarja az igazat megmondani.)

Ha mëgëttë a fenë a malacot, ëgyë mëg ah hidast is.

Haggya, csak nëm a papok gyünek táncúnyi! (Ha akkor söpörnek, mikor vendég jön.)

Tátott száju embërnek nincsen fija.

Ammëllik madár kicsi fizket rak, annak kiáll a farka a fízszëgbü (Merse).

Kecöli sártú, kënyeri órátú, miklósfai igasságtú ments mëg uram minket (Pápóc).

Találós mesék.

Télën kókesztë, nyáron nëm kókesztë; mi az? (Télen kell kesztyü, nyáron nem kell kesztyü). A.-Ság.

Hun Szempétër vág, ott sebes; mi az? (Szent-Péter, Vág, Sebes egymás mellett levő faluk a Rába partján). Pápóc.

Lakodalmi fölkiáltások.

1. Sági legin gavallër
Kerekes mind a tallër.

3. E za zucca szëglelet
Belemënyünk, ha lehet.
(Simonyi.)

2. E za zóma gömbölü
A zën rúzsám gyönyörü.
(Vönöck.)

4. E za zucca kanyarulás,
It lakik az emse takács.

5. Bundás kutyát sē láttunk,
Lánybul asszont csinyátunk.
6. E za zucca de sáros,
Talán királi város.
7. Néném asszony aggyon isten
[jó estét,
Mēkhosztuk a barna-piros
[ményecskét.
8. E za zilet minket illet
Nēm a rígi öregeket.
9. E zám a za vig ílet,
Mig a legin így íhet.
10. Heje huja lakodalom;
Magam is mékházosodom.
11. A vőlegin tapogatott,
Dērik ményaszonyra kapott.
12. Ez a zilet us sē sok,
Használlák a zokosok.
(Tokorcs.)
13. Akki kiníz a zuccáro,
Szállon áadás a házáro.
14. Hej Tokorcsba nincs lajtērgya
Baronán gyúnek a híba.
(Kem.-Mihályfa.)
15. Sárga csikó, arany nyereg,
A vőlegin dērig gyerek.
16. Akki miránk bámázkodik,
Miközibénk kívánkozik.
17. Ére folik a Gyönygyös
Idē mēnek örömost.
18. Nyoszolólám még a vőfin
Ut tündöklík, mind a napfíny.
19. Lēnyugodott már a nap,
A napszámos ballakhat.
20. Hazamēntünk vacsoráro
Apró mizes pogácsáro.
(Csöngē.)

Babonák.

Ujján vetnyi nēm jó (Izsákfa).

Szenygyörnápkor kapukra, ablakokra tuskét tésznek, hob boszor-
kám még nē nyomgya űköt.

Luca naptján nēm mēnnek a szomszídiba, mer máshá tojnak a
tikok, nēm varnak, hob be nē vargyák a seggēket, émēnnek íccaka
a kertēkbe a harmadik-nēgyedik szomszídiba szómát lopnyi; ha abbú
csinyánok fízket, jó tojók lésznek.

Ujján nēm ganajoznak, mer an nēm ír sēmmit.

A zekét nēm észtekéllík lē (észtekével lekotor), hanēm ithun,
aután szillészórgyák, hob béka, még mindēnféli rondaság nē uró-
kogyík a házbo.

Még hushagyó keddēn mēkkezdik a szőlót meccenyi, akkor
jobban mégmarad a szöllő.

Mikor valahá mēgy a zembēr laknyi, ki idē van szogya
majorság, a lábo között átvēszi, osztán kis kēnyeret a szájjábo vész,
mēkfordította a nyévē alatt háromszor, asztán neki aggya a major-
ságnak, asztám mēkszokik (Kem.-Mihályfa).

Pintēkēn köll a tikot mēgütetnyi, mer akkor nincs epē a
májáján.

Keddén kő émennyi a léányokho, legínyékhé, mer ha keddén nem mēnnek, pintēkēn csak a kozsossak mēnnek.

Lucakor nem szabad émennyi a háztul, sē varnyi nem szabad. Akki var, bevargya ja tikok valagát; ha émēgy onnajhazul asszony a másik asszonho, an nem szereti, mer asz hiszi, hogy évüszí a szerēncsét, ha embēr mēgy, am mēg vüszí a szerēncsét, annak örül.

Ha kányo átröpül a házon, akkor nem kel mēg a fonál, akkit szapul a zembēr.

Szenygyörnappkor akki tüskét nem tész a zablaktyábo, aszt mēgnyomgyák a boszorkányok.

Mikor émēgy a templomba eskünnyi, a bal lábát tēgyē be ésőbe a menyasszony, mer ū lēssz a hatalmasabb, nem a vőlegin.

Akki Szenygyörnapp előtt piros pillét talá, egíssígēs lēssz, akki sárgát talá, ám mēg betegēs lēssz.

Akki Szenygyörnapp előtt a tikfiszékbe nyulszart tesz, igēn jó kotlós tiktya lēssz.

Akki émēgy a malomba, háromszor vigyēn kukoricát a garatba, uh hon nē lássák, aggya a tiktyánok, igēn igēn korán kotá (Csöngē).

Halottak hetibe nem szabad meszēnyi, kennyi a házot, mer a halottakat lēkenyik (Szt-Péter).

Mivel csúfolják egymást a falusiak.

(Vas és Sopron megyében.)

Simonyiak sipossak, *Tokorcsiak* torkossak, *Miháfojnak* nagy asztagrakok, *Sömgyének* szíp léántartók.

Csöngēiek megütik a látójást hok kis csikó lēgyēn rajta. Legutollán a bíró út rajta, ára kerút. Mikor mēgunta, belēgurgította a gyepübe, asztán kiszalatt a gyepübül a nyul. Annak monták, hok kis csikó.

A szemmártonyiai mēgboronáták a vizet. Sok hinár vót a vízbe, máskib nem gyüttek rá, huyan kő kiszēnnyi, mēgboronáták.

A magasiak a tikász elé harangosztak, mer asz hittik, hop püspök. Eggy embērt kiküttek a faluvigre, hol lessik mēg a kocsiját, am mēg igēn nehezen várto; mēglátto utóbb a tikász szekerit, kátotta, hogy gyün a püspök. Kértik tülö, mēllen kocsin gyün, övegēsēnn-ē vaj bürösönn, am mēg kátotta, hob bürös, mer a gyikint nisztē bürnek, csak huzzák a harangot.

Mersēn kinyigēsztik a szecskavágót, hom maj legel.

Könyiak jóhuszták a bikát a toron tetejire, hom maj legel (K. Sztmárton). — (Vö. Kanyaritt mind a könyi bika. Szt-Péter).

Vönöckön nem tullák a talicskát, hanēm híjják (K.-Sztmárton).

*Simonyiba döglött liba,
Szádon follon lē a zsirgya.*

Tokorcson ködmenbü présütek ecetēt.

Mestēribe elgētt a ludkatroc. (Nēm igētt — felelik — csak büzörgött.) Mestēri.

A páliak bekötötték a kapuféfat. (Kelésnek nézték a rajta kiütő gombát.)

Kényeret hántak a hódvilágbo. A hód a kutba süttött, asz hittik, hogy a víz té lett, osztán behántak kényeret, hom maj tejes kényeret észnek. Pápóc.

Páliba, nem jábo. (Mondják, ha megint valami bolond dolog történt Páliban.)

Mékszentütik a magyarófát zsóder hellett. (Huzsvítkor évüttik a templomba megszentünyi.)

Megy sorábo, mind a páli bíróság.

Mégfujtya szerettyibü, mind a páli embër a csikáját.

Mégaggya a mógygát, mind a páliak a csikóherilltsnek. Kesztk herinyi a csikót, de megdöglött. Mégaggyuk a mógygát, aszonygyák, mégis csak kiherillük.

Mékszentütik a bihót. Iccaka főként eggy asszony, aotán a zablakra níz; eb bihó észabadút a faluba, mikor meglátto a világot, bedukta a fejit. A bihó feketé vót, asz tetté, hogy a zördög, pedég a bihó vót, asztám mékszentütö, míg utollára eszrevetté, hob bihó.

Neki dütek, mind a páliak a ködnek. Pápáro vótak vásáro, asz tutták, hogy a köd árviz; látod, monygya a zéggyik, csak dülleték neki, csak térdig ír.

Nem tuttak kedvëkre muzsikányi, összöbeszíték a cigányok: Má mas hányfélét husztunk, méksë teccik, rákesztik:

Páliak vattok,

Fejír lovat vëszték

Mim bolondok vattok;

Aon veszekëtték.

Et teccëtt nekijjék, de mikor megértëttik, mit jácconak, köllött is nekijjék szalannyi.

Közönstgës mind a szüli.

Mëkkemínyëdëtt, mind a szüli embër vasa. Vasat vitt a kovácsbo, aszongya, ejnye de kemín komám uram. — Hon në lënnë kemín, mikor má esztendejé a palláson szárod.

A hógytszijek ótármászók. (Mer fómásztak a kükëreszfáro.)

Kanyaritt, mind a kónyi bika. A kössig bikáját fölakarták huznyi a templom tornyáro, hogy a kössig bikájo egyë lë. Mikor osztán má vesznyi akart, kitúta a nyévit, aszonták: má kanyaritt.

Acsalagi jólakás,

Könyörgisë pipállás,

Keves misehógatás,

Kemëncëbe bujkállás. (KP).

Simonyiban nagy az emelkedés az állomásnál, nehezen indul el a vonat s ráfognák, hogy azt mondja: »Ben-csik Jó-zsi (az ör neve) mëg-sza-ka-dok, Bencsik Józsi mëgszakadok«. Mikor már gyorsabban megy, akkor így zúg: »Bencsik Józsi, ész a fenyë, ész a fenyë« (Simonyi).

Népdalok.

I. Hej idős anyám	Tiszta fehér selém,
Engedgyen é	Csak a szemődökő
A bálbo.	Fekető.
Ott látom a babám	Hej idős anyám
Tiszta fehér selém	Bárcsak az enyim
Ruhábo.	Léhetné. (Vönöck).

- II. Vigigméntem, vigigméntem — sej haj —
 A mersei gyönygyuccán,
 Benisztem a, benisztem a — sej haj —
 Kisanygyalom ablakán
 Ippen akkor — seje haja —
 Vetette be ja zágyát
 Rozmaringó, rozmaringó
 Söpörtő ja szobáját. (Merse.)

Regös énekek.¹

I. Amoda keletkézik	Kinek nevő vóna
És sebés folóviz,	Finta Pétér vóna.
Azon legétezik	Ej regü rejtém
Csudaféli szarvas.	Regü rejtém.
Csudaféli szarvasnak	Szégén van éggy acskó,
Ezér ágo-boga,	Teli van huszassó.
Ezér ágo-bogán	Felē a gazdájje,
Ezér misegyértya,	Fele a regüsöké.
Gyulladván gyullaggyik,	Ej regü rejtém,
Ótatván alugyik	Regü rejtém.
Ej regü rejtém	Gyere ki rúzsám
Regü rejtém.	Gyere ki.
Itt is mondanának	Csak magam vagyok
Ész szíp asszont,	Ide ki.
Kinek nevő vóna,	Két cigán legin
Kis Józsefné vóna.	Hegedül;
Mondanának neki	Csak magam vagyok
Ész szíp legint,	Égyedül.
- (Elmondta Sebestyén Mihályné; a Rábán túlról származott Csöngére.)
II. A szarvasnak szarvájó	Ótatlan alugyik,
Ezér ágo-boga,	Gyullatlan gyullaggyik,
Ezér ágo-bogán	Sej regü lejtém,
Kilenc misegyértya.	Nekéd ejtém.

¹ Noha kevés új van bennük, közlöm e változatokat, mert Sebestyén Gyula se Csöngéről, se Sitkéről nem közli, az Ostfi-Asszonyfáról való pedig meglehetősen eltérő (I. Regös énekek 81).

Itt is talátotik
 És szíp léány,
 Kinek nevé vóna,
 Gömbös Lujza vóna,
 Sej regü lejtém,
 Nekéd ejtém.

Itt is talátotik
 És szíp legin,
 Kinek nevé vóna,
 Fejír Dávid vóna
 Sej regü lejtém,
 Nekéd ejtém.

(Azután, hogy ezt elénekelték, azt mondják.) Szeréncsés jestét kívánok, a zágy alatt van ez zacskó píz, felé a gazdájje, felé a regüsöké.

(Följegyezte Berecz Iza tanítónő Ostfi-Asszonyfán.)

III. Kell fő gazda, kell fő
 Isten száll a házodra,
 Vetett asztalodra.
 Sej regi rejtém,
 Aszt is mégengetté
 Az a nagyur isten.

Aggyon a zur isten
 Ennek a gazdának
 Èh hód földön
 Száz kérészt buzát,
 Èh hód földön
 Száz kérészt rozstot.
 Sej regi rejtém stb.

Aggyon a zur isten
 Ennek a zasszonnak
 Èl lud alatt
 Száz zsbafijat,
 Èt tik alatt
 Száz csirkefijat.
 Sej regi rejtém stb.

Itten vagyon èk kis ház,
 Abba vagyon èl léány,
 Annak nevé Julcsa.

Mit vüszs neki Lujza?
 Vüszök neki ágyi ruhát,
 Likas paklant, rossz kala-
 Sej regü lejtém, [pot,
 Nekéd ejtém.

Mit vüszs neki Dávid?
 Vüszök neki ágyi ruhát,
 Likas paklant, a nyakábo
 [hippèt-hoppot
 Sej regü lejtém,
 Nekéd ejtém.

Amott vagyon èk kis ház,
 Abba vagyon èl legin,
 Annak nevé János,
 Ej regü lejtém,
 Nekéd ejtém,
 Ezt is megengetté
 Ez a nagyur isten.

Kert alú kerüllenek,
 Öszöcsöndöröggyenek.
 Öszöpöndöröggyenek,
 Hosszu iltük légyenek
 Mind a cice farka.
 Ej regü lejtém,
 Nekéd ejtém.

Ha beeresztenínek
 Cserfanadrágomba,
 Nyirfabocskoromba.
 Nissák ki ja zajtót,
 Erigy be të rajkó.

[Ezzel berugják].

Szègèn van ègy acskó,
 Teli van huszassó.
 Felé a gazdájje,
 Felé a regüsöké.

(Elmondták Csöngèn Huszár Istvánné és Kis Józsefné; Sitkéröl valók).

Ézs zsák csak.

(Elmesélte Záborszky János, 52 éves, Kemenes-Mihályfán.
Gyorsírással följegyezve.)

Éccér vót ek kirá, annak vótak aran kecskéji, még igen-igen szíp léányo annak a kiránok. Aszonta, akki a kecskéket megörzi, azé léssz a léányo; ennek biz sok hercegyyerék megörút, émentek, jelentették magukat többen is: kírém, a kecskéket megörözzük. Aszonta a kirá: »Haném — aszonta — uv vigyázzotok, hohha, aszonta, ha a harang mékkondú díbe, ha hazaszalannak a kecskék, fölakasztatlak«. — Aszonyga ja a hercegyyerék: »A zén gondom af fölsigé«.

A kecskéket kikergették, éhajtotta a hercegyyerék a mezzöre. A dili harangszó mékkondút, a kecskék hazaszalattak. A hercegyyerékét fölakasztották. Még ollan kettő jelentkézett a kecskéket megörzényi. Azok szinte ij jártok. Több ném mert jelentkéznyi sénkisé.

Akkor a kirá mékhivatott három ihászgyerékét, dörig gyerékéket, hogy örözzik még a kirá aran kecskéjit. Ez a három ihászlegin egy özvegyasszon fijaji vótak. Aszonyga a legüdössebbik: »Hát én émenék, kergessük ki a kecskéket, de addig né mégsé — aszonyga — hazamének, énni valót tészék a tarisznyámba«. Hazamégy a zannyáho: »Idés anyám, — aszonyga — kíziccsén én napra énni valót, megörzöm a kirá kecskéjit«. A zannya aszonyga: »Né ménny é fijam, uj jársz, mind a hercegyyerékék, fölakasztat a kirá«. — Aszonyga — »né ficcsén kéd engémet, ném jábo vagyok ihász; még tom öröznyi jobbam min száz hercegyyerék«.

Émént a legin. Mégy a kiráho, elejbé mént év vim banya a zihászgyeréknek. — »Há mész fijam«, aszonyga. — »Émenék, aszonyga, megörzöm a kirá kecskéjit.« — »Mit viszó ja tarisznyábo?« — Aszonyga: »Énnivalót, máro csak kő«. — »Athatná ek kicsit belüllö, még mámo ném éttem, de ténnap sé. Igen ehés vagyok«. — »Hej mama kő em magamnak. Magamnak is keves léssz«. — Aszonyga: »Hát ném acc?« — »Nem biom mama«. — »Föl is akasztat a kirá, uj jársz, mind a hercegyyerékék«. Összöszitta a vínasszon, a zihászgyerék mént a kecskéké. Aszonyga: »Fölsig ki kő eresztenyi ja kecskéket, éhajtom úket«. Kierégették, éhajtotta úket a legelőre. Odamént hozzá a vín banya. »Mégmég vigyázz ám fijam, mer hazaménnek, ha díre harangoznak. Haném aggy ek kis énnivalót, mer én igen ehés vagyok«. Ném adott nekijje, aszonta: »Magamnak is kő«. Avval a zasszony étávozott. Mékhuszták a harangot, kecskék szének vátok, hazaszalattak. Szégin legint fölakasztották.

Mént jelentkéznyi a másik tezsvir. Az is szinte asszérint járt, mind a bátyo. Mos létt a harmadik fija a zözvegyasszonnak. A zannya kirtire ném jelentkézett a kiráná, hátho asztot is fölakasztják. Mékfogatta ja zannya szavát, ném mént é, de ja kirá mékhivatta. Aszonták, muszá megöröznyi a kecskéket, de ja zannya ément, kirté ja kirát. Us sé tuggya megöröznyi; ha kettőt fölakasztatott, esztetet

a zéggyet né végyé é tülö, mer e za kenyérkeresőjö. De ja kiránok még a királéánnok igem mékteccött a legin, mer em még döréktyabb vót a másik kettóná. Aszonta a kirá: muszá. Ném engetté nekijjé sühugyansé. »No idés anyám, hát ém mégörzöm, aszonygya; mingyá gyüvök fölsíg. Kiszíccsén idés anyám nekém énnnyivalót a tarisznyábo«. — Annya kízitett énnnyivalót a fijánok, de ríva, mer aszonta: »Té jis uj jársz mind a másik két tezsviréd«. — »Né ficcsén engém idés anyám, ém mégörzöm üket«.

Az élémózsija kísszel lét a tarisznyábo. Mént a legin, elejbmént a vín banya: »Há mész fijam?« — »Kirá kecskéjít akarom mégöröznyi«. — »Mit viszó ja tarisznyádbo?« — »Elemózsiját vüszök, aszonta, ama«. — »Athatná belüllő fijam. Ném ettem sémiccsé harmadik naptya«. Aszonygya: »Ém mama, odódom merevín, mer én ugyis még vagyok annékül is, mer én fiató vagyok«. De ja vínasszon ném vötté jó, csak felít. Aszonta: »Nisz fijam, id van éf furugla. Aszonygya: ha ja kecskéket kihajtod, odaírsz a rítre, csak kezd é a furuglálást, maj én is odamének hozzád, meglátogatlak«. A vín banya monta.

Hát a legin ut tett, ékeszté ja furuglállást; a díli harangszó mékkondút, égy aran kecske sé mozdút még. Lesi, várgyo a kirá ja kecskéket, a kirané is, a kirákisasszony is. »Tyú mi ennek a zoka, papa. Ném gyünek a kecskék, mi van evvé. Aszonygya, én kimének, vüszök annak a leginnek ebídet«. Hát mikor mégy a kisasszon, a zihászlegiⁿ sétál a kecskék mellett köröskörü, furuglát. A kirákisasszon odajirt, teccött neki igen a furuglállásó a kirákisasszonnak. »Jó napot legin. Szípen legének a kecskék«. — »Szípen bion kisasszon«. — »Hosztam ék kis ebídet, aszonygya, égyík«. — »Ném kő nekém, aszonygya, nekém van ebídem«. Ném fogatta jó. »De szeretním a furuglát. Aggya nekém«. — »Ném biz én, aszonygya, kisasszon. Mék két kirákisasszonyér sé adom a furuglámot«. — »Hát mér anná, aszonygya«. — »Ippeⁿ sémimijér sé adom«. — »De valamijér csak odógyya«, aszonygya; »hát mér anná?« — Aszonygya: »Ha mékhanná magát csókúnyi«, aszonygya. Hát mékhatta magát csókúnyi. »Hát mast aggya joda a furugláját«. »Ném biz én«, aszonygya. — »Hát mér ném aggya joda«. — »Azér mer nekém is jól esött, mék kirákisasszonnak is jólesött«. Kirákisasszon émént haza. Kecskék ot marattak.

Kimént a kirané. Ugyanasszerint járt, mind a léányo, még sé kapott furuglát. Émént haza, kecskék ot marattak. Akkor a kirá mékharagudott, ráút a szürke paripáro. »Peig én ékirém«, aszonygya. Kimént a kirá. »Jó napot legin« — »Jó napot fölsígés kirá«. — »Szípen legének a kecskék«. — »Szípem biz fölsígés kirá«. — »Fénye szíp furuglád van. De jól is szól«. — »Jól is, aszonygya, fölsígés uram«. — »Nekém athatnád! — »Nem biz én«, aszonygya. — »Nekém athatnád; hát mér annád nekém« — »Észtetet ném adom sémimijér«, aszonygya. De ja kirá hajculódott igén érté. »Csak asz mom még, amijér odódot. Mindént méktészék, amijér adod«. — »Csókújja még a szürke paripát a hátullán«. Mékcsókúta a szürke paripát, mer

igém bánta a zarany kecskéket, hogy a zihász leginyé léssz. A kirá méktötté, nincs más hátro. Valahugyan mégis mék kő nyernyi a furuglát.

»Hát, aszonygya, adoda, mindént méktöttem, ammit nem köl- lött vóna jis«. — »Déhogy adom fölsígés kirá, aszonygya, déhogy adom«. — Aszonygya: »Hát mér nem adod«, aszonygya. — »Azér nem adom, mer a szürke paripának is jól esött, még fölsígés kirának is jól esött«. — Aszonygya: »Ha nekém estére nem hozó jézs zsák *csakot*, fölakasztatlak, um mind a többi tezsvirédet.«

Ej szégin gyerek mégédött (megijedt), szalatt, hok keres ú ész zsák *csapot*. Vín banya elejbé gyün nekijjé: »Há szalacc fijam?« Hej vakaródik a széginⁿ ihászlegiⁿ. »Mámo mégis fölakasztat a kirá«. »Mér fijam, a kecskék mégvannak«. — »Látom, aszonygya, még ám, haném mas még ész zsák csapér kék mennyi, hol kapnyi?« — »Ném csap kő ám oda fijam; nem *csap*, haném *csak*«. A vín banya méktanitotta. »Ik kezd é ha hazamisz: *Csak* kigyütt a fölsígés kirá- kisasszon, *csak* kigyütt. *Csak* monta, aggyam oda ja furuglámot, *csak* montam, nem adom. *Csak* monta, mér annám. *Csak* montam, azér hof fölsígés kirákisasszom még hanná magát csókúnyi. *Csak* monta, no *csak*. *Csak* monta osztán is, aggya oda a furuglámot. *Csak* montam nem adom. *Csak* monta, mér. *Csak* montam azér, hogy fölsígés kirákisasszonnak is jól esött, nekem is jól esött. *Csak* kigyütt a fölsígés kiráné, *csak* monta, annám neki ja furuglámot. Asszérint mégy. *Csak* montam, nem adom. *Csak* monta, mér annám, *csak* montam azér, hof fölsígés kiráné mékhanná magát csókúnyi. *Csak* monta, no *csak*. *Csak* monta osztán, aggyam oda a furuglámot. *Csak* montam, nem adom. *Csak* monta, mér. *Csak* montam azér, stb. (Mas má minygyá vígő léssz.) *Csak* kigyütt a fölsígés kirá szürke paripán. *Csak* monta, aggyam nekijjé a furuglámot. *Csak* montam nem adom. *Csak* monta, hát mér annám. *Csak* montam, azérhogy fölsígés kirá« — »Hógass, teli ja zsák! no, aszonygya a kirá, esztetet nem tutta méktönnyi herceg, grófi gyerek, hom méktutta vóna a kecskéket öröznyi. Téd léssz a léányom!« Tartottak ollan lakodalmat, hetedhét országro szót. Még most is inek, ha még nem hónak.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	3
I. Hangtan	7
(A magánhangzók. — A mássalhangzók. — Egyéb hangváltozások. — Hangtani toldalék.)	
II. Alaktan	11
(Szótövek. — Szóösszetétel. — Szóképzés. — Szóragozás.)	
III. Mondattan	16
IV. Tájszógyűjtemény	19
(Személynevek. — Ruházat. — Ételek. — Állatok. — Növények. — Eszközök. — A szövőszék részei. — Egyéb tájszók. — Idegen szók. — Puszták, majorok. — Vizek, árkok, kutak. — Hidak. — Falu- részek. — Dülök. — Gúnynevek.)	
V. Népnyelvi hagyományok	34
(Hasonlatok. — Közmondások. — Találós mesék. — Lakodalmi fölkiáltások. — Babonák. — Mivel csúfolják egymást a falusiak. — Népdalok. — Regös énekek. — Mese.)	